

TARİH 9

ARİF ÖZBEYLİ

2.ÜNİTE

KADİM DÜNYADA İNSAN

2.1. İNSANLIĞIN İLK İZLERİ

Yazıdan önceki dönemin aydınlatılabilmesi için en önemli unsur arkeolojik araştırmalar sonucunda elde edilen araç ve gereçlerdir.

Buluntulardan elde edilen bilgiler, yazıdan önceki dönemin doğru okunabilmesinde oldukça önemlidir.

İnsanlığın bu döneminde mağaralar, kerpiçten ilkel konutlar, taştan, kemikten, pişmiş kilden yapılmış aletler o döneme ayna tutar.

ZEUS SUNAĞI

MESCİD-İ AKSA

AYASOFYA

İLKÇAĞ UYGARLIKLARI

ANADOLU

ANADOLU
UYGARLIKLARI

MEZOPOTAMYA
UYGARLIKLARI

MISIR

DOĞU AKDENİZ
UYGARLIKLARI

EGE VE
YUNAN
UYGARLIĞI

ROMA
UYGARLIĞI

İRAN
HİNT
ÇİN

Hitit
Frig
Lidya
İyon
Urartu

Sümer
Akad
Elam
Asur
Babil

İBRANİLER

FENİKELİLER

GİRİT
MİKEN
YUNAN

BATI ROMA

İSKENDER
İMPARATORLUĞU

DOĞU ROMA

ZİGGURAT

www.tariheglencesi.com

• İlk yerleşimler günümüzden yaklaşık 12 bin yıl önce Anadolu'nun güney doğusunda ve Mezopotamya'da ortaya çıkmıştır. **Bereketli Hilal** olarak da adlandırılan bu coğrafyada iklim giderek insan yaşamına uygun hâle gelmiş ve bu bölgede nüfus artmaya başlamıştır.

- **İlk İnsanların Hayat Tarzı ve Geçim Kaynakları**

- Yazının icadından önceki dönemde insanın hayat tarzı **avcılık ve besin toplayıcılığı** şeklinde başlamıştır. Hayat tarzına bağlı olarak beslenme biçimi gelişen insanoğlu, besin kaynakları bulabilmek için yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu yaşam biçimi uzun süre devam etmiş ve zamanla etin yanında çeşitli yabani meyveler ve bitkiler de insanın yiyecek türleri arasına girmiştir.

• İnsanoğlu, kendiliğinden yetişen yabani buğday, arpa, çavdar gibi tahılları toplayarak kullanmıştır. Daha sonraki süreçte insanlar bu yabani tahılları ıslah ederek kendi kontrolünde **planlı bir tarımsal faaliyete** başlamıştır. Böylece bölgedeki avcı ve toplayıcı toplumlar giderek üretici konuma geçmiştir. **Tarıma geçişle birlikte keçi, koyun, sığır, domuz, at ve köpek** gibi hayvanlar evcilleştirilmiş ve günümüzdeki köy yaşamına benzer yaşam biçimleri oluşturulmuştur. Ancak konar-göçer yaşam tarzı, avcılık-toplayıcılık faaliyetleri ile birlikte sürdürülmeye devam etmiştir.

•Yerleşik yaşam ve tarımsal üretim sonucunda daha kolay beslenme yollarının öğrenilmesi, nüfus artışına yol açmıştır. İnsanoğlunun, verimi yüksek tahılları seçmesi ve tahılların sulak bölgelerde ekilebileceğini anlaması, insanlık tarihinde ilk defa tarımsal üretime dayanan bir ekonominin oluşumunu sağlamıştır. Çayönü Höyüğü (Diyarbakır) ve Cafer Höyük (Malatya) yerleşkelerinde dünyanın en eski buğday türlerinden birisi olan “Emmer evcil buğdayı”nın bulunması buna örnektir.

•İnsanlığın bu ilk döneminde nüfus artışıyla birlikte mağaralar yerini, belli bir kısmı toprağa gömülü ve yuvarlak planlı kulübe şeklindeki barınaklara bırakmıştır. Önceleri sadece barınak olarak kullanılan bu kulübeler, zamanla yapılar topluluğuna dönüşmüştür.

Diyarbakır Çayönü Höyüğü

Konya Çatalhöyük

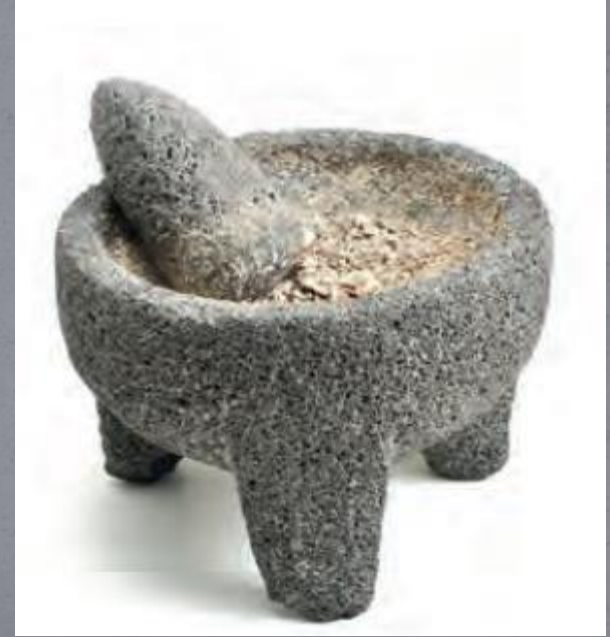
- Tarım ürünleri ve hayvanlardan elde edilen **liflerle giyinen ilk** insanlar, kullandığı araç-gereçlerini **çakmaktaşı**ndan yapmıştır. Başlangıçta iri ve kaba olarak yontulan taşlar, devam eden süreçte usta bir işçilikle daha kullanışlı araç-gereçlere yerini bırakmıştır. Araç-gereçlerin yapımında zamanla **obsidyen ve kemikler** de kullanılmaya başlanmıştır.

•Tahılların beslenmede kullanılması, yemek hazırlama işlemini gerektirmiş ve bunun için de uygun araç-gereçler üretilmiştir. Tahılları kabuğundan ayırmak için kullanılan öğütme taşları, havanlar ve dibekler bunun ilk örnekleridir.

Obsidyen

Dibek

- **Sözlü Kültür**

- Yazının icadından önce insanlar, toplumsal hafızalarını sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarmış ve bu yolla korumuştur. Eski Yunan'da mit ve efsane anlatıcıları, Türklerde ozan ve âşık, Afrika'da topluluğun en yaşlıları bu aktarım görevini üstlenmiştir.

- Efsaneler, mitler ve destanlar gibi halk anlatıları; zamanla hem başka kültürlerden etkilenmiş hem de diğer kültürlerin sözlü ürünlerini etkilemiştir. Bu nedenle anlatıların ortaya çıkışı belirli bir bölgeyle sınırlı olmayıp sözlü geleneklerin karışımından meydana gelmiş bir bütündür.

- Örneğin, Romalıların Türeyiş Efsanesi'ndeki dişi kurt ile Türklerdeki Türeyiş, Göç, Ergenekon destanlarındaki kurt motifi birbirine benzemektedir. Yine eski toplumların sözlü anlatımlarındaki tufan ve yaratılış hikâyeleri benzerlik göstermektedir.

Romus ve Romulus ile Dişi Kurt

- **Tarih Öncesi Dönemlendirme**

- Yazının icadından önceki dönem olan tarih öncesi devirler sınıflandırılırken insanların kullanmış oldukları araç-gereç ve madenlerden yola çıkılmıştır. Buna göre tarih öncesi **Taş Çağı** ve **Maden Çağı** şeklinde dönemlendirilmiştir. Yazının icadıyla birlikte tarihî çağlar başlamıştır. Taş Çağı: **Eski Taş, Orta Taş ve Yeni Taş Çağı** olmak üzere kendi içinde çağlara ayrılırken; Maden Çağı da **Bakır, Tunç ve Demir Çağı** olarak dönemlere ayrılmıştır. Zamanla bu dönemlendirmeye, üretim ve yerleşme biçimiyle yaşam koşullarını belirleyen diğer etkenler de eklenmiştir.

TARİHİ ÖNCESİ DEVİRLER

```
graph TD; A[TARİHİ ÖNCESİ DEVİRLER] --> B[Taş Devri (MÖ.600.000-5500)]; A --> C[Kalkolitik Dönem (MÖ.5500-2500)]; A --> D[Maden Devri (MÖ.2500-1200)]; B --> E[Kaba-Yontma – Cilalı Taş (Eski-Orta-Yeni)]; D --> F[Bakır-Tunç-Demir];
```

**Taş Devri
(MÖ.600.000-
5500)**

**Kalkolitik Dönem
(MÖ.5500-2500)**

**Maden Devri
(MÖ.2500-1200)**

**Kaba-Yontma –
Cilalı Taş (Eski-
Orta-Yeni)**

**Bakır-Tunç-
Demir**

- **Üç Çağ Sistemi**

- C. W. Thomsen (Tamsın) 1836 yılında ilk defa “Üç Çağ Sistemi”ni kurmuş böylece taş, tunç ve demir sıralaması günümüze kadar tarih öncesi arkeolojinin kronolojik sıralamasını oluşturmuştur. 1865 yılında J. Lubbock (Labık) “Üç Çağ Sistemi”ni ayrıntılı bir şekilde yeniden ele almıştır. Buna göre Taş Çağı; **Eski ve Yeni Taş çağı** yani **Paleolitik ve Neolitik** çağa ayrılmıştır.

- **Tarih öncesi devirlerin, başlangıç ve bitiş zamanları bölgelere göre farklılıklar gösterir.**

Yazıdan önceki dönemlerde bütün insanların aynı sıralamayı takip etmemesi, tarih öncesi devirleri birbirlerinden kesin olarak ayırmayı zorlaştırmıştır. Bu nedenle tarih öncesi dönemlendirmede daha çok bölgesel olarak adlandırmalara gidilmiştir.

Yarımburgaz Mağarası

Karain Mağarası

	Anadolu	Mezopotamya	Mısır
Paleolitik (Eski Taş)	2,5 milyon yıl önce başlamış ve MÖ XVI binyıllarına kadar sürmüştür.	1,1 milyon yıl önce başlamış ve MÖ XII binyıllarına kadar sürmüştür.	MÖ 8.000-7.500 yılları arasında yaşanmıştır.
Mezolitik (Orta Taş)	MÖ XVI binyıllarında başlamış ve MÖ IX bininci yıllara kadar sürmüştür.	MÖ XII binyıllarında başlamış ve MÖ X bininci yıllara kadar sürmüştür.	MÖ 7.500-5.000 yılları arasında yaşanmıştır.
Neolitik (Yeni Taş)	MÖ 8.500-5.800 yılları arasında yaşanmıştır.	MÖ 10.000-5.200 yılları arasında yaşanmıştır.	MÖ 5.000-3.500 yılları arasında yaşanmıştır.
Kalkolitik (Bakır)	MÖ 5.800-3.400 yılları arasında yaşanmıştır.	MÖ 5.500-3.100 yılları arasında yaşanmıştır.	MÖ 4.000-3.000 yılları arasında yaşanmıştır.
Tunç Çağı	MÖ 3.400-1.200'lere kadar sürmüştür.	MÖ 3.200-1.000 yılları arasında yaşanmıştır.	MÖ 3.000-1.070 yılları arasında yaşanmıştır.
Demir	MÖ XIII. yüzyılda başlamış ve MÖ 330'lara kadar devam etmiştir.	MÖ 1.000 yıllarından sonra yaşanmıştır.	MÖ 1.070-330 yılları arasında yaşanmıştır.

• 2.2. YERLEŞİK İNSAN VE MEDENİYET

• Yerleşik yaşama ve medeniyete ait ilk yerleşim merkezleri yazıdan önceki dönemde görölmektedir. Anadolu'da **Göbeklitepe**, **Çatalhöyük** ve **Çayönü** gibi yerleşim yerleri bu dönemi aydınlatan önemli yaşam bölgeleridir. **Göbeklitepe**, **Şanlıurfa** kent merkezinin 18 km kuzeydoğusunda, Örencik Köyü yakınlarındadır. Göbeklitepe'de konut özelliğı taşımayan bu yapılar dinî ve ayinsel bir amaç taşıyordu. Günümüzden yaklaşık 12 bin yıl öncesine ait olan bu yapılar, merkezde ikiz (T) **şeklinde dikili taş ile onu çevreleyen taşlar ve duvardan oluşmaktadır.**

•Günümüze kadar keşfedilen en erken tarihli dinî mimarinin içerisinde yer alan **Göbeklitepe**'de; taş aletler, heykeller ve bitki kalıntıları bulunmuştur. İnsanoğlunun, tarım ve yerleşik hayattan sonra tapınaklar yaptığı şeklindeki yaygın görüş, Göbeklitepe'nin keşfiyle tartışmaya açılmıştır.

Göbeklitepe'deki (T) şekilli taş örnek

• Anadolu’da yazıdan önceki dönemi en iyi yansıtan yerleşim alanlarından bir diğeri ise Konya’nın Çumra ilçesi yakınlarında bulunan Çatalhöyük yerleşkesidir. Çatalhöyük, Anadolu coğrafyasında 2.000 yıldan fazla bir zamanda köy yaşamından kentsel hayata geçişin önemli bir kanıtıdır.

Çatalhöyük (Konya)

- İlk yerleşim yerlerinden biri olması nedeniyle insanlık tarihi açısından büyük önem taşıyan Çatalhöyük'te ezme ve öğütme taşlarının bulunması, buradaki insanların kendi ekmek ihtiyaçlarını karşıladıklarını göstermektedir. Ayrıca köpek ve sığır burada evcilleştirilen hayvanlar arasındadır. Çatalhöyük, günümüzde “UNESCO Dünya Mirası” listesinde olan önemli bir yerdir.

2013-LYS

1. İnsanların, toprağı işleyerek tarımsal üretime geçtikleri, ilk yerleşim yerlerini kurdukları, yiyecek ve içecekleri korumak için kilden çanak çömlek yaptıkları çağ, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Orta Taş (Mezolitik) Çağı
- B) Eski Taş (Paleolitik) Çağı
- C) Yeni Taş (Neolitik) Çağı
- D) Bakır Çağı
- E) Demir Çağı

2010-YGS

1. Aşağıdakilerden hangisinin Cilalı Taş Devrini Yontma Taş Devrinden ayıran özelliklerden biri olduğu savunulamaz?

- A) Köylerin kurulması
- B) Tarımla uğraşılması
- C) Araç ve gereç yapılması
- D) Dokumacılığın başlaması
- E) Hayvanların evcilleştirilmesi

• Bu dönemin önemli yerleşim merkezlerinden biri de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Diyarbakır-Ergani ilçesi sınırlarındaki Çayönü'dür. Çayönü'nde, Yakındoğu'daki köy yerleşmelerinin ilk örneği görülmektedir.

2012-YGS

1. **Diyarbakır yakınlarında bulunan Çayönü yerleşim yerine ait aşağıdaki bilgilerden hangisinin, erken dönemlerde bile malzemelerin yer değiştirdiğine ve olası bir ticaretin varlığına kanıt olduğu savunulabilir?**
- A) Av etkinliklerinde evcilleştirilmiş köpeklerin kullanılması
  - B) Tarımsal etkinliklerde değirmen taşları ve orakların kullanılması
  - C) Kolye yapımında çeşitli renklerde taş boncuklarla deniz kabuklarının kullanılması
  - D) Girişleri çatıda olan tahıl ambarlarının bulunması
  - E) MÖ 7000 yılına tarihlenen en eski dokuma parçasının bulunması

- Anadolu'da yuvarlak planlı kulübeler, ızgara planlı konutlar gibi yapılarda ele geçen buluntular arasında **obsidyen** araçlara, insan ve hayvan heykelciklerine, bitki ve bitki tohumu kalıntılarına, az da olsa **deniz kabuklarına** rastlanmıştır.

2.3. KABİLEDEN DEVLETE (MÖ 7500-MÖ 350)

İLKÇAĞ UYGARLIKLARI

ANADOLU
UYGARLIKLARI

MEZOPOTAMYA
UYGARLIKLARI

MISIR

DOĞU AKDENİZ
UYGARLIKLARI

EGE VE
YUNAN
UYGARLIĞI

ROMA
UYGARLIĞI

İRAN
HİNT
ÇİN

Hitit
Frig
Lidya
İyon
Urartu

Sümer
Akad
Elam
Asur
Babil

İBRANİLER

FENİKELİLER

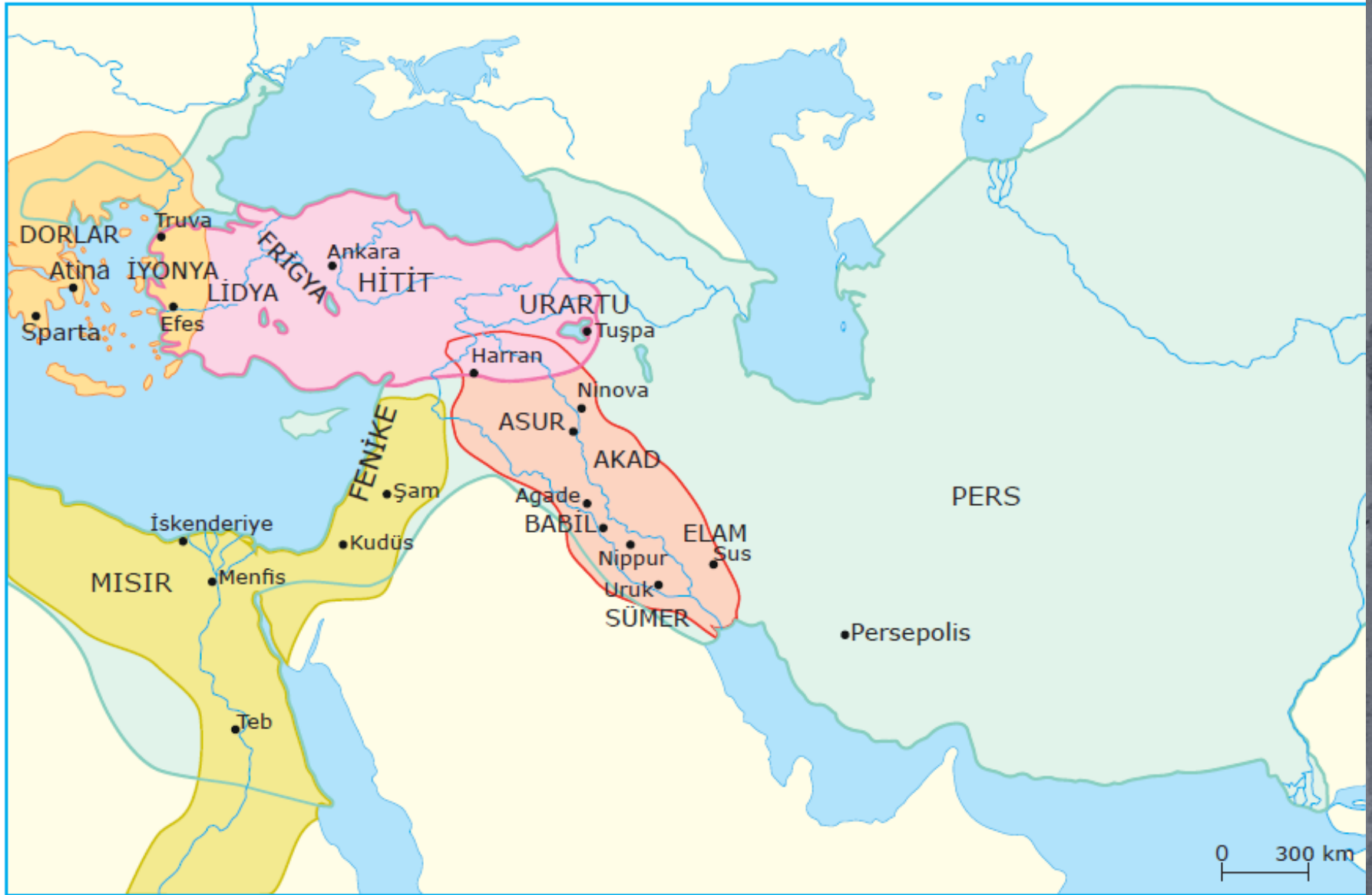
GİRİT
MİKEN
YUNAN

BATI ROMA

İSKENDER
İMPARATORLUĞU

DOĞU ROMA

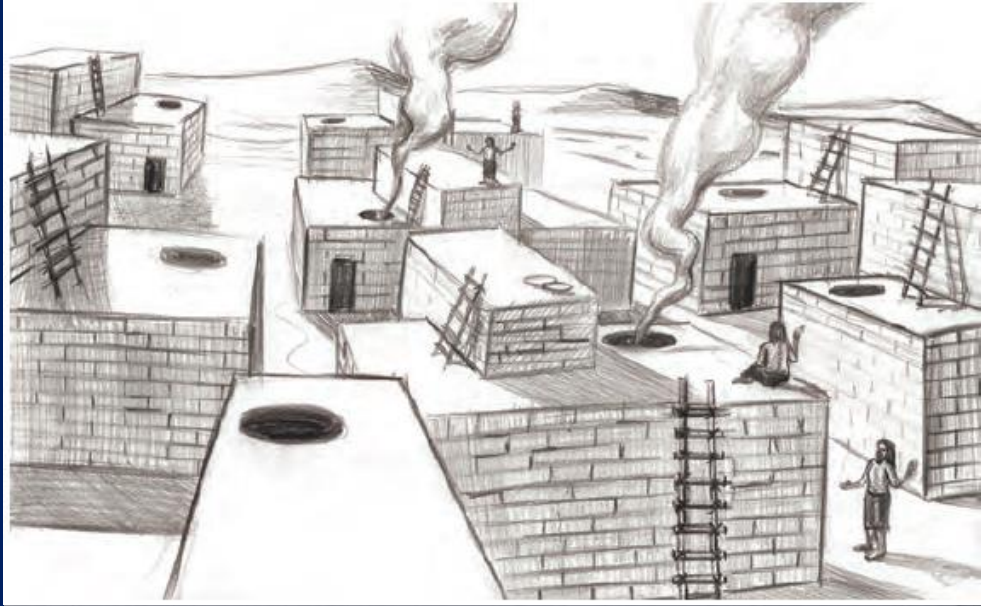

2.3. KABİLEDEN DEVLETE (MÖ 7500-MÖ 350)

- İlk insanlar avcılık ve toplayıcılıkla hayatlarını devam ettirdikleri için besinin peşinden gidiyorlardı. İnsanoglu tarımla birlikte yerleşik hayata geçince üretmeye başladı. Ürettiği ürünleri saklayarak kuraklık dönemlerini daha rahat atlatan insanlar, ürünlerinin fazlalarını satarak ticari faaliyetlerde bulundu.

- Diğer taraftan tarımın ortaya çıkışı toplumların siyasi organizasyonlarında değişime yol açtı. İlk tarım toplumlarında ekonomik ve sosyal organizasyonun temel birimi 10-50 aileden oluşan topluluklardı. Avcı ve toplayıcı topluluklara göre hayat standartları biraz daha iyileşen bu yerleşimler, zamanla büyüyerek **kabile konfederasyonlarını** oluşturdu.

•Kabile, aynı atadan gelen ve birbirine kan bağıyla bağlı bulunan büyük insan topluluğuna verilen isimdir. Büyük devletler ve imparatorluklar kurulduktan sonra bile kabile konfederasyonları varlıklarını büyük oranda sürdürmüştür.

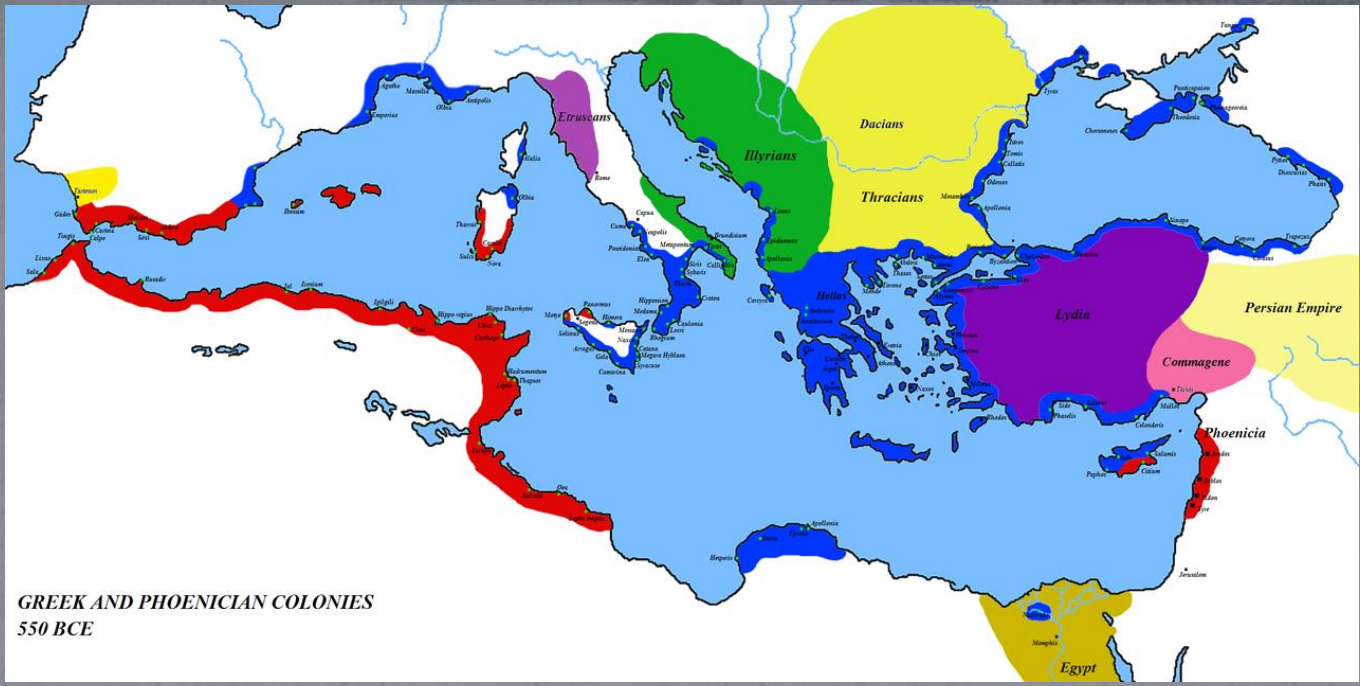

İlk yerleşim yerleri (Temsilî)

- Coğrafya veya iklimin hayat tarzlarını şekillendirmesiyle köyler ve kabile konfederasyonları zamanla şehir devletlerini oluşturmuştur. İlk Çağ medeniyet alanlarına bakıldığında Mısır'da “**nom**”, Sümerlerde “**site**”, İyon ve Dorlarda “**polis**” adı verilen şehir devletleri kurulmuştur.

- Yunan Yarımadası'nın coğrafi yapısından, İlk Çağ'da bu bölgede geniş topraklara hükmeden merkezî bir devlet kurmak çok zordu. Bu yüzden bu coğrafyada **Atina, Sparta** gibi şehir devletleri varlıklarını uzun süre sürdürmüş ve güçlü siyasi organizasyonlar kurmuşlardır. Ancak Mezopotamya ve Anadolu'ya baktığımızda konar-göçer kabileler yerleşik toplumlar üzerine akınlar yaparak o bölgeyi ele geçirmiştir.

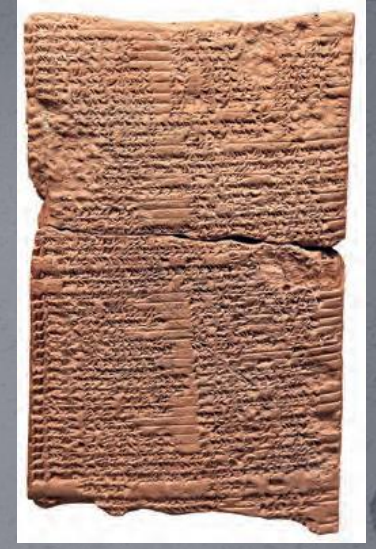
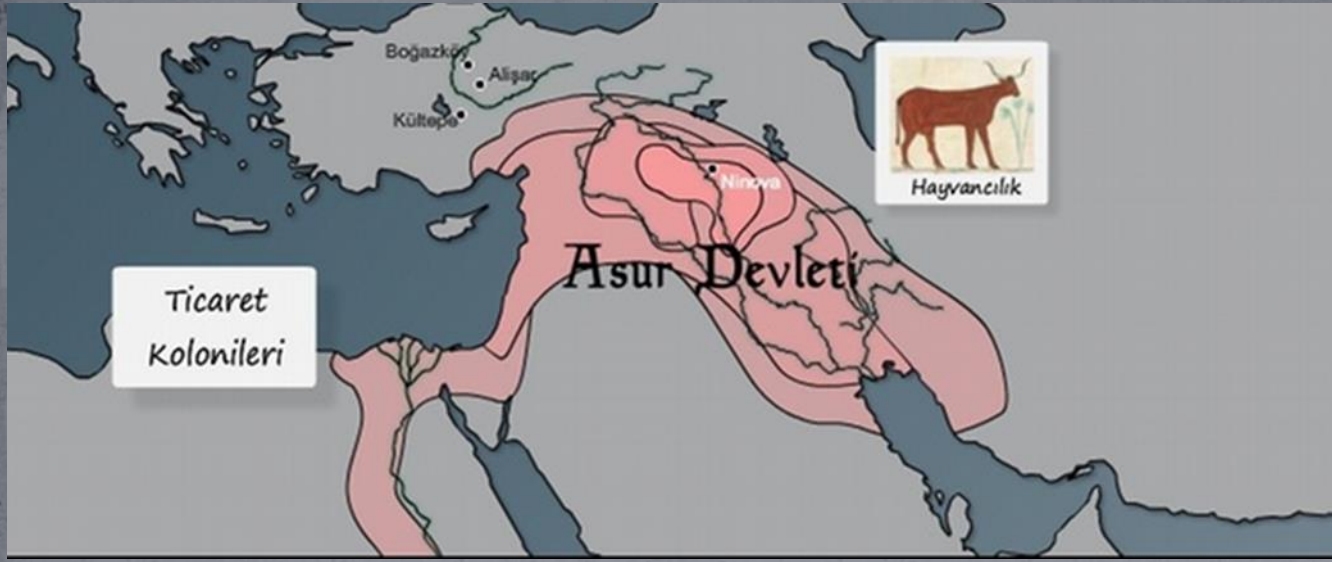
- İlk Çağ'da **Fenike**, **İyon**, **Asur** gibi medeniyetlerde **kolonicilik** faaliyetleri görülmüştür. Ülkeleri dışında ele geçirilen toprakları kendilerine bağlayarak bazen de kendi vatandaşlarını o bölgeye yerleştirerek genellikle ticari faaliyetlerde kullanmak amacıyla oluşturulan idarelere **koloni** denir. Bu kolonilerin devletin idaresinde aktif olarak kullanılmasına da **kolonicilik** denir.

• Ege Denizi çevresinde medeniyet kuran **İyonlar ve Doğu Akdeniz’de kurulan Fenikeliler İlk Çağ’da deniz koloniciliğinde** gelişmiş uygarlıklardır. Bu medeniyetlerin yaptığı kolonicilik faaliyetleri sayesinde, Akdeniz havzasında ticari ve ekonomik etkileşim gelişmiştir.

Asur tableti

- **Kara koloniciliğinde** ise **Asurlular** önemli bir yere sahipti. Asurlular, özellikle Anadolu'da pek çok kara kolonisi kurmuş ve yaptıkları ticaret yolları sayesinde Anadolu'yla güçlü bir ticaret bağı oluşturmuşlardı. **Bu ticaret faaliyetleriyle Asurlular, Sümerlerden öğrendikleri yazıyı Anadolu'ya getirerek burada tarih çağlarının başlamasını sağlamıştır.**

- Antik medeniyetlerdeki kabileler veya şehir devletlerinin başlarında kral veya feodal yöneticiler vardı. Bu yöneticiler merkezdeki büyük krala bağlıydı. Büyük kral güçlü ve dirayetli bir kişiyse merkezî bir devlet yapısı oluşur, güçsüzse kabileler merkezden bağımsız hareket edebilirdi.

Babil'in Asma Bahçeleri

- **İmparatorluk;**

- *Topraklarında oturan çeşitli milletleri egemenliği altında toplayan devlet biçimi,*

- *İçerisinde çeşitli unsurları (din, etnik köken, dil vb) barındıran devlet modeli,*

- *Tarihsel olarak, kültürel, etnik, ekonomik ve toplumsal açıdan çeşitlilik arz eden farklı halkları bünyesinde toplayan büyük, politik ve bölgesel gövde olarak tanımlanabilir.*

- İnsanoğlu, madenleri işlemeye başlamasıyla taşa göre daha dayanıklı, sivri ve kesici silahlar yapmaya başladı. Atı evcilleştirdi ve at arabasını yaptı. Zamanla bunları komşu devletlere üstünlük sağlamak adına savaş meydanlarında kullanan **devletler, ordu ve komutanlarının gücü nispetinde büyük topraklara hükmetti. Bu devletler farklı ırkları, milletleri ve kültürleri yönetimleri altında birleştirerek imparatorluk görünümünü kazandı.**

- **İlk Devletlerde Gücün Meşruiyet Kaynağı**
- İlk Çağ'ın başından itibaren Mezopotamya, Mısır, Anadolu gibi bölgelerde geniş alanlara hükmeden güçlü siyasi oluşumlar ortaya çıkmıştır.

- Farklı coğrafyalarda kurulan bu ilk medeniyetlerin siyasi organizasyonlarında benzerlikler ve farklılıklar görülmektedir. Anadolu'da MÖ 1700'lerde kurulan Hititlerde kralların, gücünü tanrıdan aldığına inanılır ve emirleri tanrının emriymiş gibi görülürdü. Fakat krallar kendilerini tanrı olarak görmezlerdi.

• Bu yüzden **Hititlerin** yönetimi dine dayalı bir krallık veya **teokratik bir monarşi olarak ifade edilebilir.** Bir diğer Anadolu medeniyeti **Urartularda** krallar yaptıkları işleri tanrıları “Haldi” adına yaparlardı. Yani krallar tanrı değildi ama onun yerine hükmederlerdi. **Bu yönüyle Urartular, Hititlerle benzerlik gösterir.**

Tanrı heykeli (Hitit)

- İlk Çağ Yunan medeniyetinin temellerinin atıldığı Girit Adası'nda halk, **soylular ve kral** tarafından yönetilirdi. Yöneticiler; sanat, ticaret, din gibi hemen her konuda söz sahibi olup egemen sınıfı oluştururdu. Yöneticilerin din adına söz sahibi olması yönüyle **yönetimleri teokratikti**. Dorların Yunanistan'ı işgali sonrasında Anadolu'ya göç eden **Akalar, İzmir Körfezi çevresinde İyon medeniyetini kurmuştu**.

- İlk Çağ'ın önemli bir diğer medeniyet merkezi olan Mezopotamya uygarlıklarından Sümerlerde yönetici olan “**Ensi**”ler yani rahip-krallar; en yüksek rahip, yargıç ve komutandı. Her kentte Sümerlerin saygı duyduğu tanrılara adanmış “**ziggurat**” adı verilen tapınaklar inşa etmişlerdi. Bu tapınakları yöneten **rahip sınıfı**, kentin yöneticileri üzerinde etkiliydi.

• Asur ve Babillerde ise kral, büyük tanrıların yeryüzündeki temsilcisi olup onlar adına ülkeyi yöneten **rahip krallardı**. Kralın kutsal kişiliği tanrılara ve tapınaklara yaptığı hizmetlerle değerlendirilirdi. **Ancak ünlü Babil Kralı Hammurabi**, bu anlayıştan farklı olarak kendisini adaletin kralı olarak ifade etmiştir.

- Coğrafi olarak Mezopotamya'ya yakın olmakla beraber, İran uygarlığı olarak da ifade edilen **Elamlar**, krallarını ve prenslerini hem yönetici hem de din adamı kabul ederlerdi. Ayrıca krallarına tanrının vekili gözüyle bakarlardı. Bir diğer İran medeniyeti olan Pers İmparatorluğu'nda, **hükümdar gücünün kaynağını tanrılardan alırdı.**

• Kendine özgü bir medeniyet oluşturan Mısır Krallığı'nın ilk dönemlerinde krallar, tanrının yeryüzündeki temsilcisidir. Başlangıçta tanrı olarak görülmeyen firavunlar ilerleyen dönemlerde tanrı olarak görülmeye başlanmıştır. İnsan şeklinde tanrı sayılan firavunlar; toprakların, malların ve insanların sahibi olarak görülmüş ve Tanrı-Kral olarak kabul edilmiştir.

Firavun Tut (Sarkopaj)

- **İlk Çağ'da yaşayan medeniyetlerin çoğu monarşiyle yönetiliyordu. Yönetim anlayışlarında krallar güçlerini dinden almaktaydı. Yani güçlerinin meşruiyet kaynağı tanrısalı.**
- Bunun yanında yöneticilerde soy kavramı da önemliydi. Asurlarda bir kral zorla başa geçse bile kendinden önceki krallarla bir akrabalık bağı kurma gayreti içindeydi.

- Monarşi***

- Siyasi gücün bir tek kişinin elinde bulunduğu ve yönetimin genellikle kan yoluyla aile bireylerine geçtiği yönetim biçimidir.*

- **İlk Siyasi Organizasyon Türleri**

- Kurak bir iklime sahip olan Mezopotamya, sulama kanalları aracılığıyla tarımın yapıldığı fakat hayvancılığın yapılabileceği alanların sınırlı olduğu bir coğrafyaydı. Bunun yanında maden, kereste, taş gibi doğal kaynakların bölgeden uzak olması, medeniyetin gelişmesi için büyük bir eksiklikti. Ancak bütün bu yoksunluklar toplumun daha iyi organize olmasını sağladı.

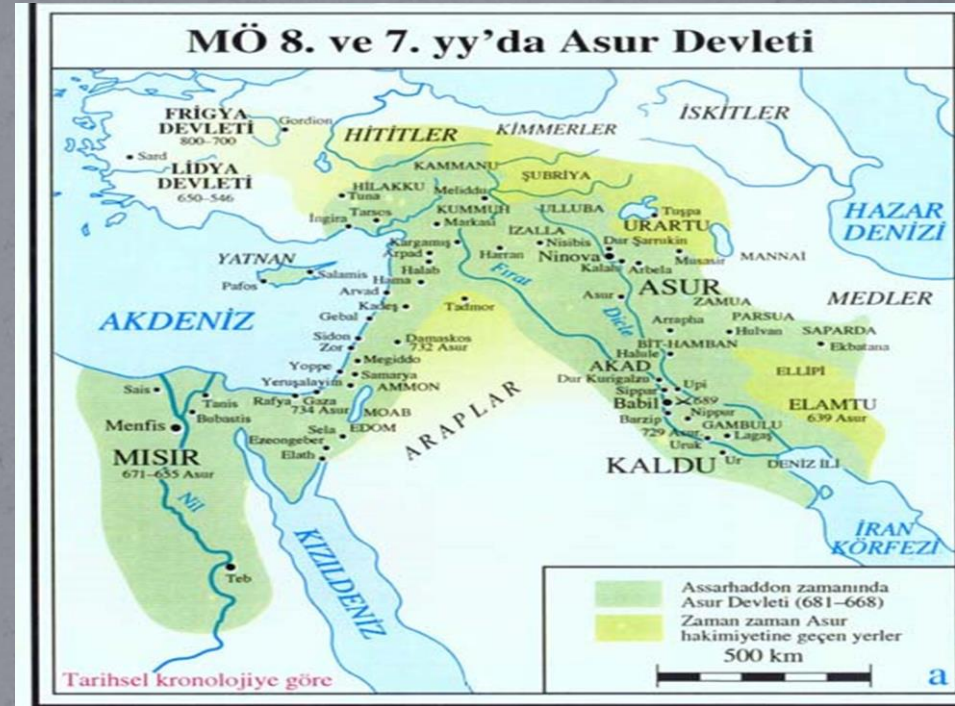
• Bunun sonucunda **Sümerlerde site** olarak bilinen şehir devletleri ortaya çıktı. Babil Devleti benzer bir yapıda olsa da iktidarı ele geçiren güçlü **krallar merkezi otoriteyi** daha da güçlendirmişti.

Asur-Elam Savaşı (Rölyef)

• Bir diğer Mezopotamya medeniyeti olan **Asurlular ise istilacı** bir yapıya sahipti ve Mezopotamya dışında pek çok yeri yönetimine alarak **imparatorluk görünümüne** kavuşmuştu.

Atina Şehir Devleti (Temsilî)

- Yunan medeniyetinin ortaya çıktığı coğrafya, dar bir sahil şeridine sahip olması ve yüksek dağlarla birbirinden ayrılması nedeniyle burada merkezî devletler kurulamamış, **polis adı verilen şehir devletleri** ortaya çıkmıştır. **Atina ve Sparta** gibi polisler arasında bitmek bilmeyen mücadeleler yaşanmıştır.

- Aristokratlar arasından belli bir zümrenin, krallığı yönetme hakkının kendilerinde olduğunu iddia etmesi ve yöneticilerin sadece o gruptan seçilmesi **oligarşi** denilen **yönetim** anlayışını doğurmuştur. **İlk Çağ Yunan kentlerindeki bu seçim, cumhuriyet ve demokrasi** anlayışının ilk izleridir. **Ancak seçimlerde sadece belli kişiler aday olabilmekte ve halkın tamamı değil sadece soylular oy kullanabilmekteydi.**

- Daha sonraki dönemlerde Yunan medeniyeti içinde, soyluluğa dayalı ayrıcalıklı sınıf olan aristokratlara veya halka karşı zaman zaman güç kullanarak yönetimi ele geçiren kişiler olmuştur. Bu kişilere **tiran** bunların yönetimine de tiranlık denmiştir. **Tiranlar için dikilen heykeller ilk kamu heykelleri olarak kabul edilir.**

Aslanlı Kapı (Hattuşaş)

- İlk Çağ Anadolu medeniyetlerinden **Hititler** ve **Urartular** feodal krallıklardan oluşurdu. Yerel krallıkların kendi içlerinde belirli yetkileri olsa da merkezî krallığa karşı sorumlulukları bulunurdu. Hititlerde kralın yanında **Pankuş** adında bir meclis vardı. Kral, alacağı kararlarda bu meclise danışırdı. **Tavananna** denilen kraliçe de yönetimde söz sahibiydi.

2009

1. Hititlerin ilk zamanlarında,

- I. fethedilen toprakların yönetiminin prenslere verilmesi,
- II. prenslerin kendilerine verilen topraklara karşılık, savaş sırasında kralın ordusuna katılacak asker ve araba temin etmesi,
- III. ekonomilerinde hayvancılığın önemli bir yer tutması

durumlarından hangilerinin feodal timar sisteminin uygulandığını gösterdiği savunulabilir?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve II

E) II ve III

• İlk Çağ'da **Persler**; İran, Anadolu, Mezopotamya, Mısır ve hatta Yunanistan'ın bazı bölgelerini içine alan büyük bir **imparatorluk** kurmuşlardı. Bu kadar geniş toprakları yönetmek için de **Satraplık** denilen eyalet sistemini oluşturmuşlardı. Bu sistemde ülke eyaletlere ayrılmış ve eyaletler **Satrap** adı verilen idareciler tarafından yönetilmişti.

• **Mısır**'da güney-kuzey yönünde ülkeyi baştan başa geçen **Nil Nehri**, medeniyetin oluşmasında etkili olmuştur. Ülke çöllerle ve dağlarla çevrili olduğu için istilalara açık değildi.

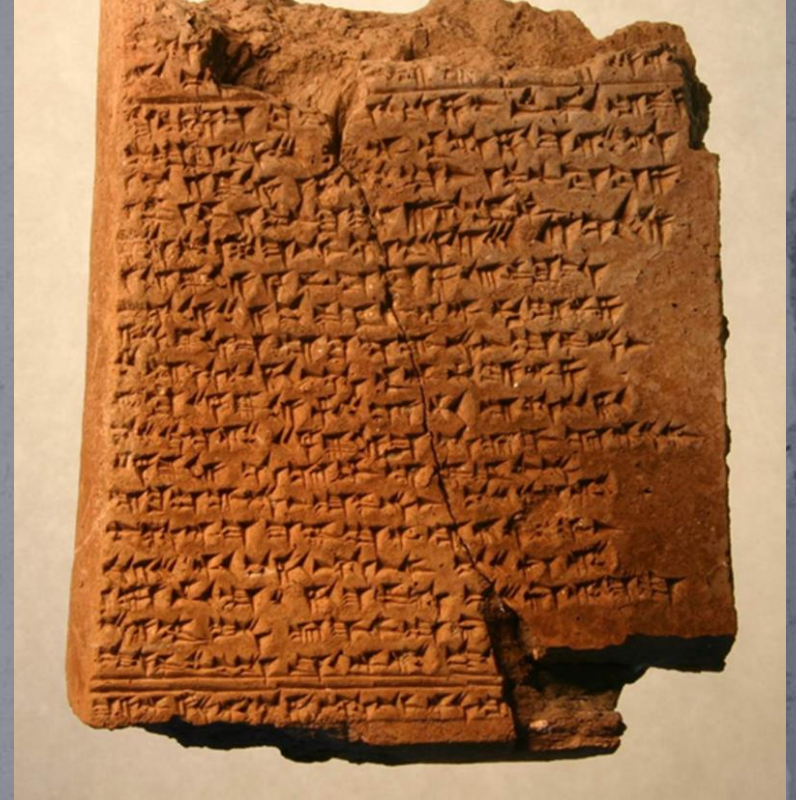

• Mısır'ın ilk dönemlerinde küçük köyler şeklinde oluşumlar görülürken zamanla bu köyler birleşerek **Nom** veya **Nome** denilen **şehir devletlerini** meydana getirmiştir. Her şehir devletin başında kendi yöneticileri bulunurdu. MÖ 3000'lerde Efsanevi **Kral Menes** tarafından bu şehir devletleri birleştirilerek **Mısır Devleti** kuruldu.

İlk Devletlerde Askerî, Sosyal ve Ekonomik Yaşam

- Tarihî çağların başladığı yer olan **Mezopotamya'da ekonomik hayatın temeli tarımdı.** Kuraklık ihtimaline karşı ürünün depolanması ve dağıtılması amacıyla **Sümerler, tapınaklarını depo olarak kullandılar.** Bu ürünleri kayıt altına almak için kullanılan semboller sayesinde **çivi yazısı icat edildi.**

- Mezopotamya’da **medeniyetin gelişimi yazının bulunmasıyla hız kazandı.** İhtiyaçları karşılamak adına yapılan uzak mesafeli ticaret, bölge ekonomisi için hayati bir rol oynuyordu. Bu ticari faaliyetler Mezopotamya medeniyetinin başka bölgelere yayılmasına da yardımcı olmuştur. **Mezopotamya’da toplum; soylular, din adamları ve köleler** gibi sınıflara ayrılırdı. Halkın çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla uğraşan çiftçilerdi.

- Toplumda marangozlar, yazıcılar, çömlekçiler, mimarlar, duvarcılar gibi zanaatkârlar ve zengin tüccarlar vardı. Günümüz modern yaşamında hâlâ önemli olan ulaşım, mimarlık, madenlerin işlenmesi, çömlekçilik, dokumacılık, çiftçilik, kanal yapımı gibi pek çok medeniyet unsurunun temeli Mezopotamya'da atılmıştır. Ayrıca günümüzde de kullanılan **çömlekçi çarkı, MÖ 4.500'lerde Sümerler** tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

- Medeniyetlerin ekonomik yaşam ve askerî yapılarında coğrafya belirleyici bir unsurdur. Mısır'da Nil Nehri etrafında verimli ovaların oluşması Mısır'ın temel geçim kaynağının tarım olmasını sağlamıştır. **Mezopotamya'da topraklar özel mülkiyet iken Mısır'da tüm topraklar firavunlara** aitti ve toprakları kullananlar kiracı durumundaydı. Üretim, devlet tarafından planlanır, vergiler ve kiralara ekili topraklardan düzenli olarak Firavun adına toplanırdı. **Ticaretin; Firavun'un adamlarının denetiminde olması, Mezopotamya'da olduğu gibi bağımsız, zengin bir tüccar sınıfının doğmasını engellemiştir.**

• Nil'in sularının taşması sonucu tarlaların sınırları birbirine karışmış, bu tarlaları ayırmak için Mısır'da geometri ilmî gelişmiştir. Yine bu taşkınların zamanını tespit etmek için Mısırlılar güneş yılını hesaplamıştır.

•Ölümünden sonraki
yaşama inandıkları
için ölülerini
mumyalamışlar
böylelikle insan
vücudunu tanımışlar,
tıp ve eczacılık
bilimlerinde
gelişmişlerdir.

• Tanrı-kral
anlayışına
bağlı olarak
firavunlar
için **piramit**
adı verilen
anıt
mezarlar
yapılmıştır.

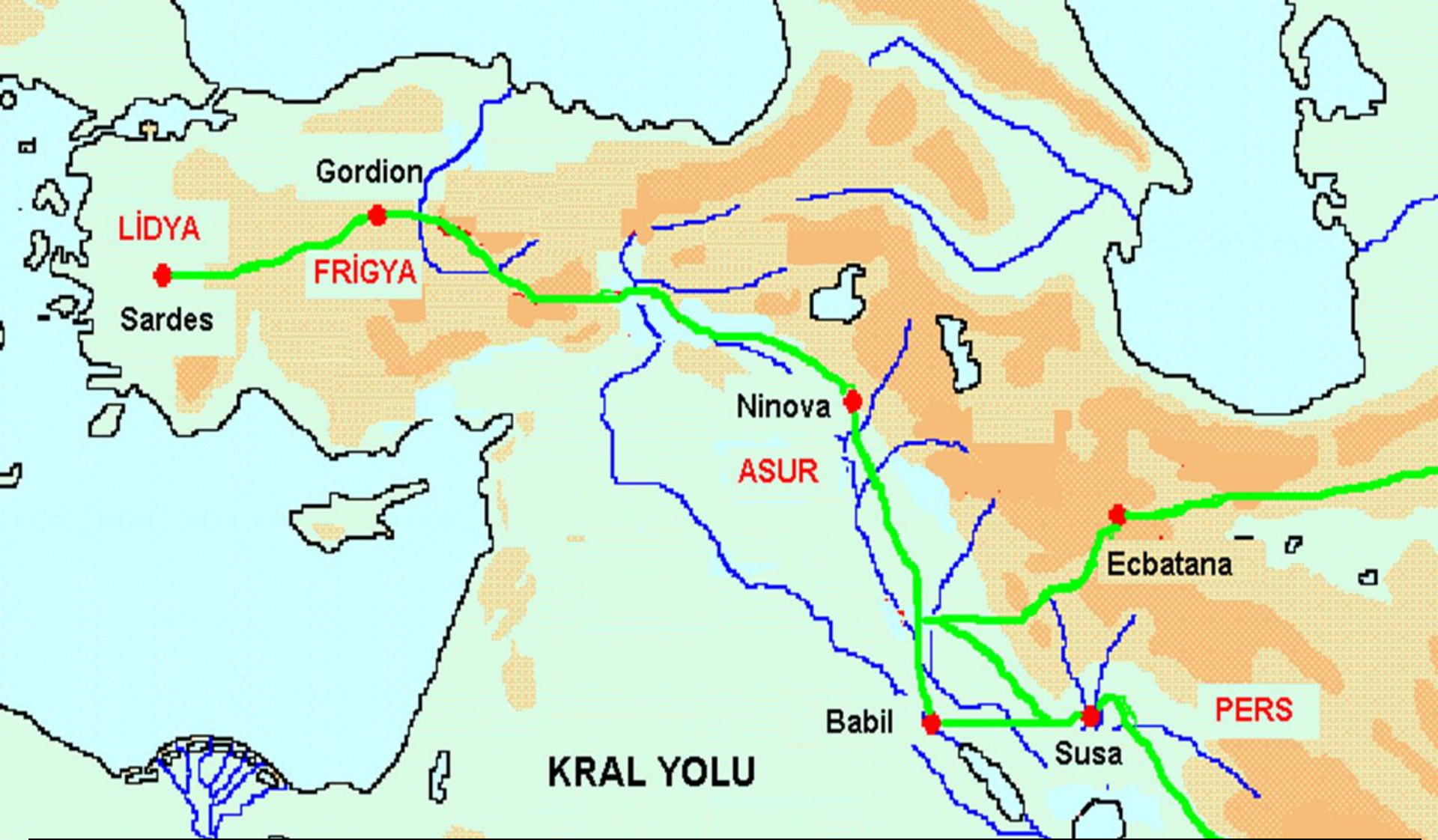
- ***Kadeş Savaşı***

- *Savaşın gerçek nedeni Mısır ve Hitit devletlerinin birbirine eşit kuvvetler hâline gelmesi ve bu iki büyük devletin ekonomik menfaatlerinin **Kuzey Suriye toprakları üzerinde çatışmasıydı**. Her iki devlet de bu topraklar üzerinde hak iddia ediyordu.*

- *Tarihte en fazla savaş arabasının kullanıldığı muharebe olarak bilinen Kadeş Savaşı sonrasında II. Ramses, Hititler üzerine önemli olmayan birkaç sefer daha düzenlemiş ama yine sonuç alamamıştır. Mısır-Hitit çatışmalarının kesin olarak sonuçlanamaması iki tarafı da barış yapmaya zorlamıştır. **MÖ 1280’de yapılan “Kadeş Barış Antlaşması” tarihte bilinen ilk yazılı antlaşmadır.***

• **Urartular**, tarım alanlarının sınırlı olması nedeniyle daha çok **hayvancılık** ve **madencilikle** uğraşmışlardır. Taş işçiliğinde gelişen Urartular su kanalları, su bentleri ve mezar odaları yapmış, inşa ettikleri Van Kalesi günümüze kadar sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Batı Anadolu'da zengin tarım alanlarına ve maden yataklarına sahip olan Lidyalılar, **Kral Yolu'nu kullanarak ticarete gelişmiş ve büyük bir refaha kavuşmuştur.**

•Friglerde ise temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarım, başta hukuk olmak üzere Frig toplumunda hayatın her alanını etkilemiştir.

Dokumacılıkta da gelişen Friglerden günümüze kalan tekstil parçaları vardır. Bugün Batı dillerinde halı için kullanılan Tapates kelimesi Frigcedir.

Midas'ın Mezarı- Tümülüs

• **Hitit** ekonomisinin temelinde toprağa bağılı üretim, yani **tarım ve hayvancılık** vardı. Hayvancılık sayesinde et, süt, deri ve yün üretimi yapılıyordu. Bunun dışında özellikle askerî alanda kullanmak üzere at yetiştiriyorlardı. Hitit toplumu **hür insanlar olan soylular, tüccarlar, zanaatkârlar, köylüler ve kölelerden oluşmaktaydı.**

Hattuşaş

• Akdeniz uygarlıkları gelişmiş bir pazar ve ticaret ağına sahipti. Bu uygarlıklardan **Fenikeliler, Akdeniz'in ilk uzman gemicileri ve tüccarlarıydı.** Sümer ve Yukarı Mısır arasındaki ticarete aracılık eden Fenikeliler, Mısır'ın ticari faaliyetlerini ellerinde tutuyordu.

FENİKELİLER...

**AKDENİZ'İN
TÜCCARLARI...**

Bir gemici halkı olarak oldukça pragmatik Fenikeliler, tanrı yerine kendiliklerinde yerine m tanrıları benims

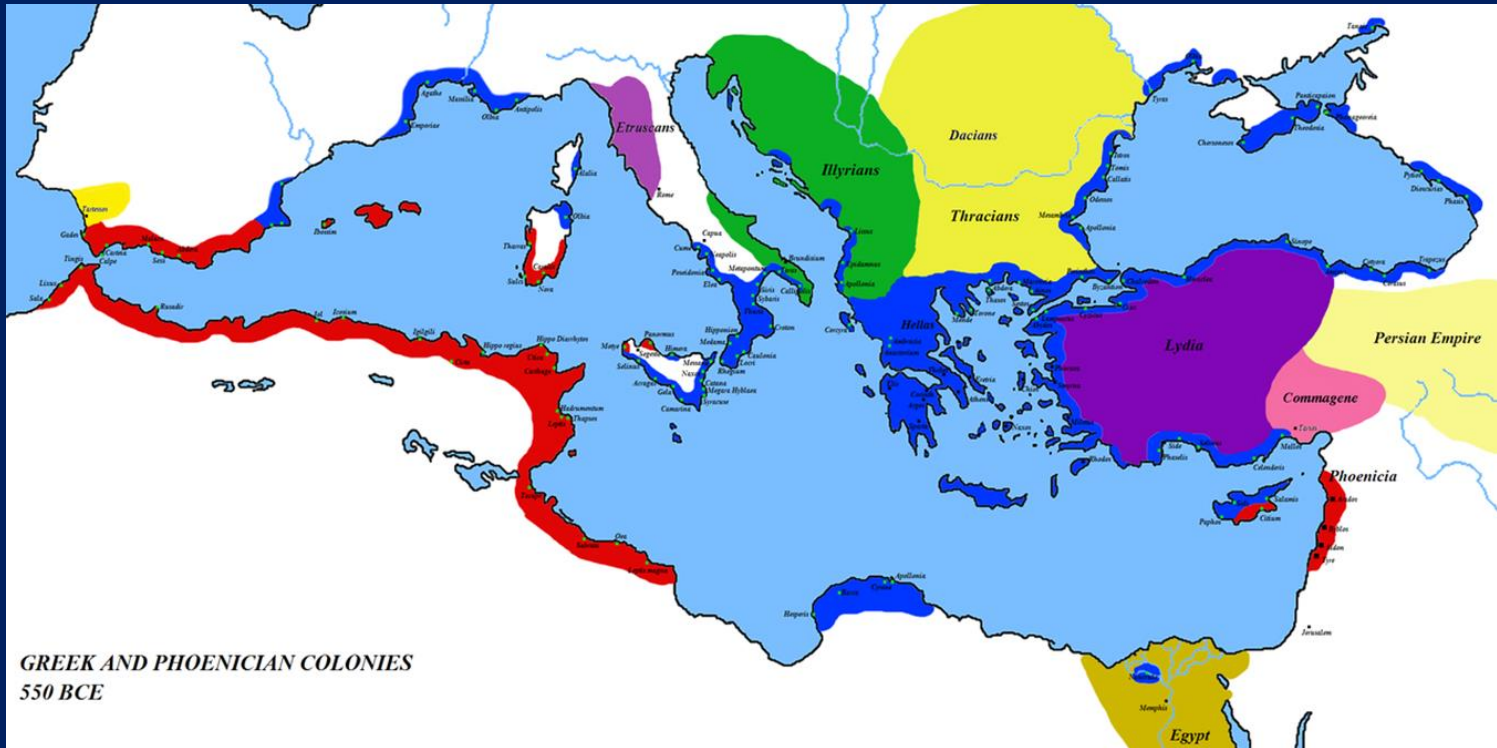
- Fenikelilerin ticari faaliyetleri, çivi yazısı ve hiyeroglifin yerine alfabeyi geliştirmelerini sağladı.

Fenikeliler ticareti geliştirmek ve ülkelerindeki nüfusu azaltmak için Kuzey Afrika kıyılarında ve Batı Akdeniz'de koloniler kurdu. Bunların en önemlisi Kartaca'dır.

- **İlk Çağ'da, Yunan** coğrafyasında kurulan **polisler** dağlık arazi nedeniyle yeterli hububatı üretemiyordu. Bazı şehirler bu sorunu çevre bölgelerin **kolonizasyonu** yoluyla çözmeye çalıştı.

Bu şehir devletleri gıda ihtiyaçlarını karşılarken ticari alanda da gelişme göstermiştir. Yunanlar; **zeytinyağı, şarap ve imal ettikleri malların ihracına karşılık buğday ve ham madde ithal etmişlerdir.**

Amfora

2.4. KANUNLAR DOĞUYOR

- Hukuk, toplum düzenini sağlamak için çıkarılmış ve devlet eliyle güçlendirilmiş kurallar bütünüdür. İnsanların toplum hâlinde yaşamaya başlaması ve ilk siyasi teşkilatların oluşmasıyla birlikte hukuka ihtiyaç duyulmuştur. İlk Çağ'da yapılan hukuk kuralları kaynağını **akıl, gelenek ve kutsal kitaplardan** almaktaydı. Yazının icadından önce hukuk kuralları **sözlü olarak** nesilden nesile aktarılmıştır.

•Ancak yazıyı kullanmaya başlamalarına rağmen bazı milletler, hukuk kurallarını sözlü olarak kullanmaya devam etmiştir. **Türkler de sözlü hukuk kurallarını** uzun süre uygulamıştır. Hunlarda hukukun temelini, kaynağını geleneklerden alan sözlü hukuk kuralları yani töre oluştururdu. Coğrafyanın, hayat tarzının ve birlikte yaşama tecrübesinin etkisiyle oluşan **töre**, yazılı olmamasına rağmen sistemli, dinamik, etkili ve ihtiyacı karşılayacak bir yapıya sahipti. Törenin toplumda çok güçlü bir yaptırımı vardı.

- **Yazının icadıyla birlikte yazılı hâle gelen hukuk kurallarının ilk örnekleri**

Sümerlerde görülür. Baştanrı tarafından hükümdarlığın kendisine verildiğini ifade eden **Sümer Kralı Urkagina**, kötü idare sebebiyle meydana gelen yolsuzlukları, halkın huzursuzluğunu ve hoşnutsuzluğunu gidermek için bir adaletname hazırlamıştı. Urkagina, yaptığı kanunlarda önceki yöneticilerin rahiplerle birleşerek halkı sömürdüğünü ifade etmiştir.

Urkagina Kanunları tableti

• Yaptığı düzenlemelerle de daha çok borç affı gibi konuları işlemiş ve halkı rahatlatmaya çalışmıştır. Urkagina Kanunları'ndan sonra Mezopotamya'da başka kanunlar da yapılmıştır. Bu kanunlar içerisinde **Babil Kralı Hammurabi'nin** yaptığı kanunlar önemli bir yere sahiptir. Hammurabi Kanunları “dişe diş, göze göz” şeklinde değerlendirilen ve suçu işleyene aynı ağırlıkta cezayı içeren kanunlardır.

Hammurabi Kanunları (Stel)

• Hammurabi Kanunları'ndan örnekler

- • *Bir hırsız duvar delerek bir eve girmişse o deliğin önünde ölümle cezalandırılır ve oraya gömülür.*
- • *Bir evde yangın çıkar ve oraya yangını söndürmeye gelen bir kimse, evin sahibinin malına göz dikip onun malını alırsa kendisi de aynı ateşe atılır.*
- • *Bir adam bir çocuğu evlatlık alır ve oğlu olarak ona ismini verirse ve onu besleyip büyütürse büyümuş bu çocuk bir daha geri istenemez.*
- • *Bir kişi hırsızlık yapsa eli kesilir.*
- • *Bir kişi kendisiyle aynı sınıftaki bir kişinin dişine zarar verirse onun da dişi çekilir.*
- • *Babasını döven evladın iki eli kesilir.*
- • *Bir adamın gözünü çıkaranın gözü çıkarılır.*
- • *Birisini suçlayan ispata mecburdur. İspat edemezse ölüm cezasına çarptırılır.*

- İlk Çağ Anadolu medeniyetlerinden biri olan **Hititler**, gelişmiş bir hukuk sistemine sahipti. Dönemin ihtiyaçlarına göre zamanla eklemeler yapılan **Hitit hukuku** ile ilgili günümüze kadar ulaşan tabletler vardır. Hitit kanunları, içerik bakımından Sami kavimlerinin kanunlarından farklı olup Sümer kanunları gibi insancıldır. **İşlenen suçların cezası daha çok maddi nitelik taşımaktadır.** Hitit kanunlarında geleneksel düzenlemeler toplanmış, **ölüm ve işkence cezaları yerine tazminat cezaları** konmuştur.

- Hititler yalnız insanları değil **hayvanları ve bitkileri korumak** için de yasalar çıkarmıştır. Hitit kanunlarında; **evlenme, boşanma, nikâh, nişan** gibi aileyle ilgili hususlara yer verilmiştir. Ön Asya **kavimlerinde boşanma sadece erkeğe tanınan bir hak iken Hititlerde kadınlara da bu hak tanınmıştır.**

- Hititler hukuk tarihinde **ilk defa kasten öldürme ile kazara adam öldürmeyi** birbirinden ayırmıştır.

Mezopotamya medeniyetlerinde olduğu gibi Hititlerde de cezalar belirlenirken sosyal sınıf farklılıkları esas alınmıştır. Ayrıca Hititlerde kollektif cezalar da uygulanmış yani bazı suçlarda ceza sadece o kişiye değil suçlunun ailesine de verilmiştir.

• **Hitit kanunlarından bazı örnekler**

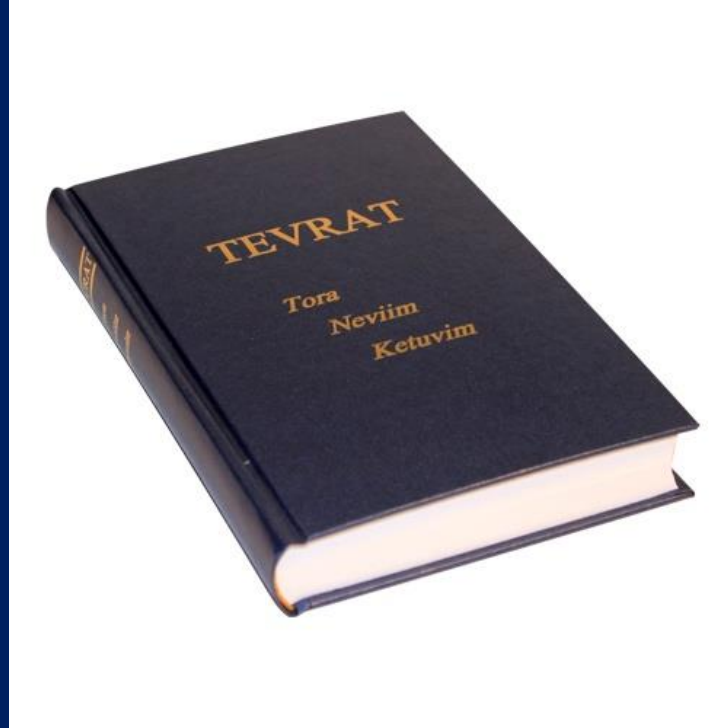
- *Hitit kanunlarında hırsızlığa ölüm cezası verilmez, çalınan malın üç katı gümüş ödeme cezası verilir ve ayrıca hırsızlık yapana dayak atılırdı.*
- *Başkasının tarlasını yakan bir kimse yakalanırsa tarlası yanan kişiye köle olarak verilir.*
- *Büyücülük yapan sosyal konumuna göre ölümle cezalandırılır ya da sürgün edilir.*
- *Bir kişi kralın hükmüne karşı gelirse onun evi harap edilir.*

•İbranilere kadar çok tanrılı din inanışı yayginken **İbraniler tek tanrılı semavi din inancını benimsemiş** ve bunun sonucunda **ilahi kökenli hukuk kuralları** bu dönemde görülmeye başlanmıştır. **“On Emir”** olarak bilinen bu hükümler, İsrailoğulları’nın Mısır’dan çıkışlarından sonra Sina Dağı’nda Tanrı tarafından Hz. Musa’ya bildirilen emirlerdir.

- Yahudi inancına göre Tanrı ile İsrailoğulları arasında yapılan ahdi (anlaşma) içeren, Yahudiler'in kutsal kitabına Hristiyanlar, günümüzde "Ahd-i Atîk" (Eski Ahit) demektedir.

• On Emir

- 1. Benden başka Tanrı'n olmayacak.
- 2. Kendin için oyma put, yukarıda göklerde olanın yahut aşağıda yerde olanın yahut yerin altında sularda olanın hiç suretini yapmayacaksın, onlara eğilmeyeceksin ve onlara ibadet etmeyeceksin.
- 3. Tanrı'nın adını boş yere ağzına almayacaksın.
- 4. Sebt gününü (cumartesi) takdis etmek için onu hatırında tutacaksın. Altı gün işleyeceksin ve bütün işini yapacaksın fakat yedinci gün efendin Rab'e Sebt'tir. Sen ve oğlun ve kızın, kölen ve cariyen ve hayvanların ve kapılarında olan garibin hiçbir iş yapmayacaksınız. Çünkü Rab gökleri, yeri ve denizi ve onlarda olan bütün şeyleri altı günde yarattı.
- 5. Babana ve anana hürmet edeceksin.
- 6. Öldürmeyeceksin.
- 7. Zina etmeyeceksin.
- 8. Çalmayacaksın.
- 9. Komşuna karşı yalan şahitlik yapmayacaksın.
- 10. Komşunun evine tamah etmeyeceksin, komşunun karısına yahut kölesine yahut cariyesine yahut öküzüne yahut eşeğine yahut komşunun hiçbir şeyine tamah etmeyeceksin.

• 2.5. DOĞA, İNSAN VE GÖÇ

- İlk Çağ tarihinin yaşandığı sınırlar batıda İngiltere'den; doğuda Hindistan'a kadar uzanan coğrafya kabul edilmektedir. İlk Çağ'da bu coğrafyadaki insan toplumlarının tabiat ile olan ilişkileri farklılık göstermekle birlikte bu dönemde henüz insanoğlu tabiata hükmeder bir konumda değildir. Örneğin MÖ VI ve V. bin yıllarda Mezopotamya iklim şartları dikkate alındığında, ilk yerleşmeler için son derece elverişliydi.

Tabiatla insan

- Buna karşın aynı dönemde Buzul Çağı etkilerinin görüldüğü Avrupa ise Mezopotamya'dakine benzer bir kültüre ancak MÖ I. binyılda erişebildi.
- **Mezopotamya**'da insanlar henüz düzlük alanlara yerleşmeyi uygun görmedikleri için ilk olarak bölgenin dağlık kuzey kısmına yerleşmiştir. Çünkü taştan başka silahları olmayan bu insanlar, düz alanlara yerleşmeye cesaret edememiştir.

• Sonraki dönemde maden işlemeyi öğrenen buradaki topluluklar, Mezopotamya'nın düzlük alanlarında yerleşik yaşama geçmiştir. **Dolayısıyla yerleşik yaşamın ortaya çıkmasında kışları ılık ve yazları uzun süren Güney Mezopotamya'nın iklim yapısı etkili olmuştur.**

- İnsanlığın yeryüzündeki serüveninde toplumların **sosyal ve ekonomik aşamaları; avcılık-toplayıcılık-balıkçılık, çobanlık, tarım ve uygarlık** şeklinde sıralayabiliriz. Bu aşamalarda tarımın öğrenilmesiyle başlayan süreç insanlık için önemlidir. Güneş, su ve ekilebilir araziler açısından elverişli bölgelerde yaşayan bu dönem toplumları, **doğal çevrelerinden daha fazla yararlanabilecekleri bilgi ve tecrübeye** ulaşmıştır.

- Bu birikime ulaşan insanları yeni kaynak arayışına yönlendiren nedenlerden birisi de **nüfus artışıdır**. Doğal çevresini keşfedemeyen ve sınırlı bir alanda yaşayan insanlar, artan nüfusun beslenme ihtiyacını karşılamak için yeni arayışlara girdiler. Bunun sonucunda toprağı işlemeyi keşfettiler ve hayvanları evcilleştirdiler.

Konar-göçer çadırı

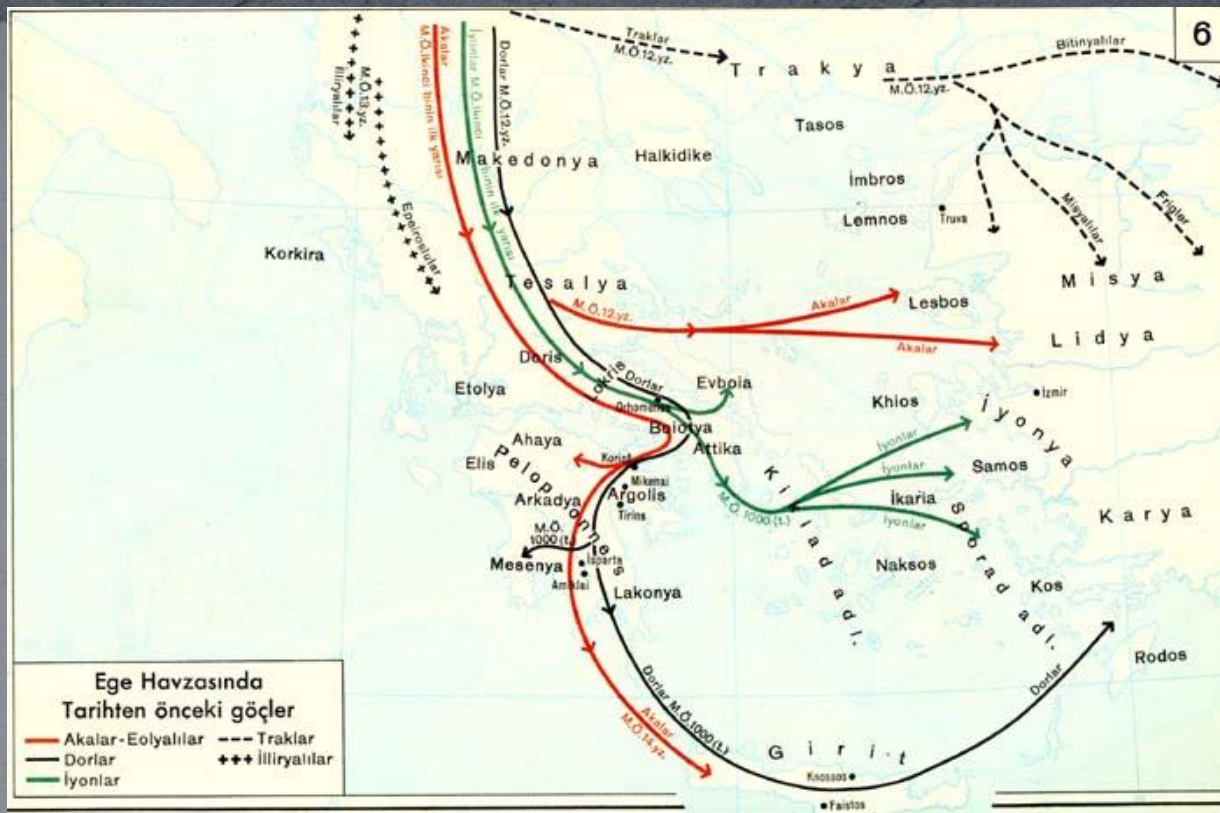
- İnsanlar, yerleşik hayata geçtikten sonra beslenmek için av hayvanlarını izlemeyi ve yer değiştirmeyi bıraktı. Bu süreçte konar-göçer yaşamı devam ettiren toplumlar olsa da yerleşik toplumlar karşısında giderek sayıları azalmaya başladı.

- **Toplulukların Yeni Coğrafyalara Hareketleri**

- Geçmişten günümüze insanoğlu, zorunluluklar nedeniyle veya istediği yaşam koşullarına ulaşmak için yaşadığı yerleşim yerlerinden ayrılarak yeni yerler bulma gayreti göstermiştir. Tarihin her döneminde yaşanan ve toplumsal hayatın her aşamasında görülen **bu göç hareketleri insanlık tarihinin** seyrini derinden etkilemiştir. Zaman içerisinde artan veya azalan bir seyir takip eden göçlerin gerçekleşme nedenleri farklılıklar göstermektedir.

- Yerleşim yerleri ve iklimdeki değişikliklere bağlı geçim sıkıntısının yaşanmaya başlanması, politik değişiklikler, inanç gruplarının baskı altına alınması gibi gelişmeler; göçlerin siyasi, ekonomik, dinî ve **coğrafi** nedenlerini oluşturur.

- **Ege Göçleri** , “Deniz Kavimleri Hareketi” olarak da ifade edilmiş, MÖ XIII. yüzyıl sonları ile MÖ XII. Yüzyıl başlarında iki aşamada yaşanmıştır. Göçleri gerçekleştiren toplumlar genellikle Ege ve Akdeniz’deki adalardan geldiği için tarihçiler bu göçlere **Ege göçleri** ismini vermiştir.

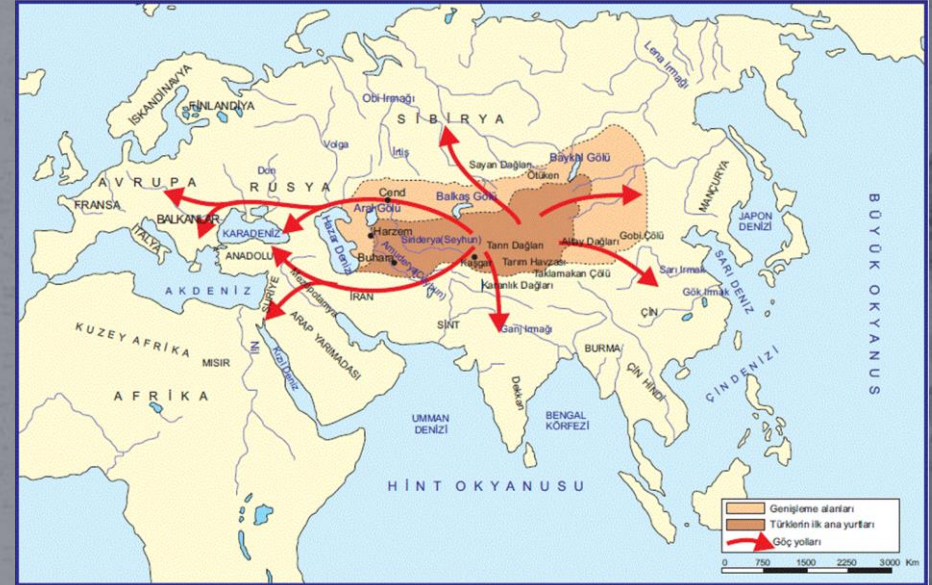
- Bu göçler ilk olarak Yunanistan'dan başlamıştır. Yunanistan'ın dağlık bir coğrafyaya sahip olması, tarım alanlarının yetersizliği, nüfus artışı ve kıtlığın yaşanması bu göçlerin nedenlerindendir. Ayrıca Doğu Avrupa ve Balkanlardan güneye inen **Dorlar, Akalar** gibi kavimler Yunanistan'daki kavimlerin doğuya doğru sürüklemesinde etkili olmuştur. Mısır'a kadar uzanan Ege göçleri sonucunda Mısır Devleti verdiği güçlü mücadele ile kendisini korurken **Anadolu'daki Hitit Devleti** ise yıkılmıştır.

• **İç Asya Göçleri,** Orta Asya'dan dünyanın diğer coğrafyalarına milattan önce ve milattan sonraki dönemlerde yapılan Türk göçleridir. Milattan önceki dönemlerde meydana gelen göçler hakkında yeterli belgelerin bulunamaması ve araştırmaların yapılamaması nedeniyle henüz bu göçler aydınlatılamamıştır.

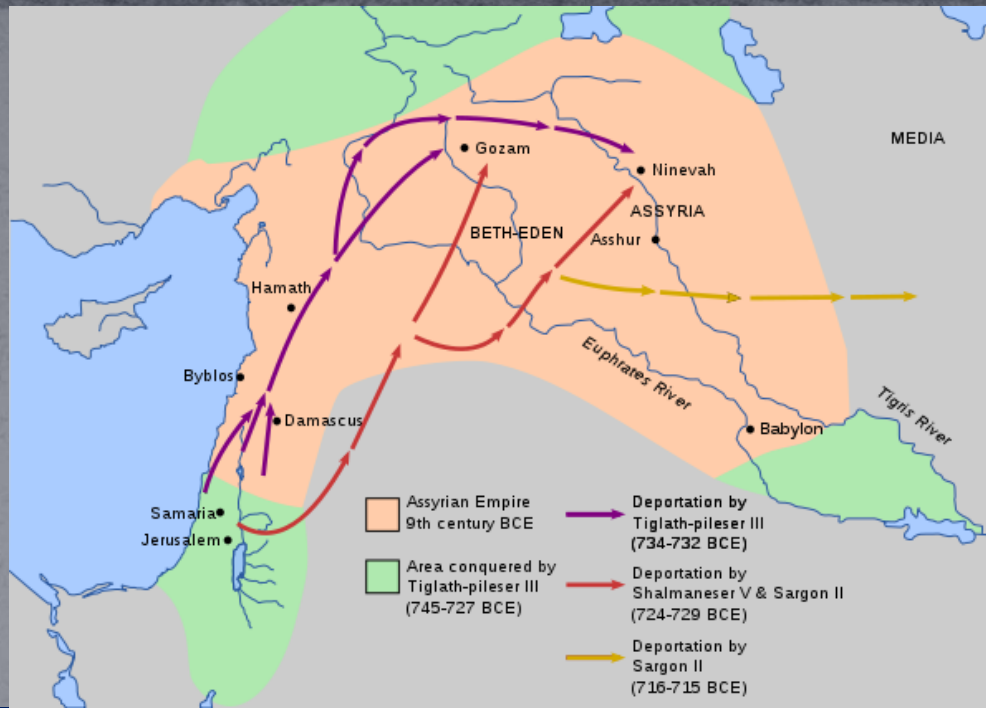
• Buna karşın yapılan araştırmalar sonucunda milattan sonraki Türk göçleri ile ilgili olarak kesin sayılabilecek bilgiler elde edilmiştir. **Bu göçler sadece İç Asya'nın çevresindeki toplulukları etkilemekle kalmamış, göçlerin etkileri üç kıtada hissedilmiştir.**

1. Harita: Orta Asya'dan yapılan Türk göçleri

- İlk Çağ'da insanlar sadece sosyal, ekonomik, siyasi ve coğrafi nedenlerle göç etmek zorunda kalmamıştır. Semavi dinlerin yeryüzünde yayılmaya başlamasıyla eski dinlerinden vazgeçmek istemeyen devlet yöneticileri veya toplumlar bu yeni dine geçen insanlara baskılar yapmıştır. Bu baskılar neticesinde semavi dinlere inanan insanlar, inançlarından vazgeçmeyerek kendilerine uygulanan dinî baskılardan dolayı göç etmeyi tercih etmiştir.

- Bunun İlk Çağ'daki örnekleri olarak **Filistin bölgesindeki Yahudi sürgünleri** ve ilk **Hristiyanların Roma** baskısından kaçmaları gösterilebilir. MÖ 587 yılında Babil Hükümdarı II. Nabukadnezar Yahudileri sürgün etmiş, MS 66-73 tarihleri arasında Roma yönetimine karşı isyan ettikleri için de yine sürgün edilmişlerdir.

- Romalılara karşı direnişleri devam eden **Yahudilerin ikinci isyanı MS 132-135'te** gerçekleşmiştir. Fakat Romalıların üstünlüğü karşısında direnemedikleri için yeniden sürgün edilmişlerdir. Bu olaydan sonra Romalılar tarafından Filistin'e dönmeleri yasaklanan Yahudiler, kitleler hâlinde buradan dünyanın dört bir yanına göç etmiştir.

• İlk Çağ'da dinleri nedeniyle baskıya maruz kalan diğer bir inanç grubu da **Hristiyanlardır**. Roma İmparatorluğu'nda Hristiyanlık serbest bırakılmadan önce Roma baskısından kaçarak Anadolu'ya gelen ve burada inançlarını gizlice sürdürmeye çalışan ilk Hristiyanların izleri **Antakya ve Kapadokya'da** görülebilir.

Karanlık Kilise (Ürgüp)

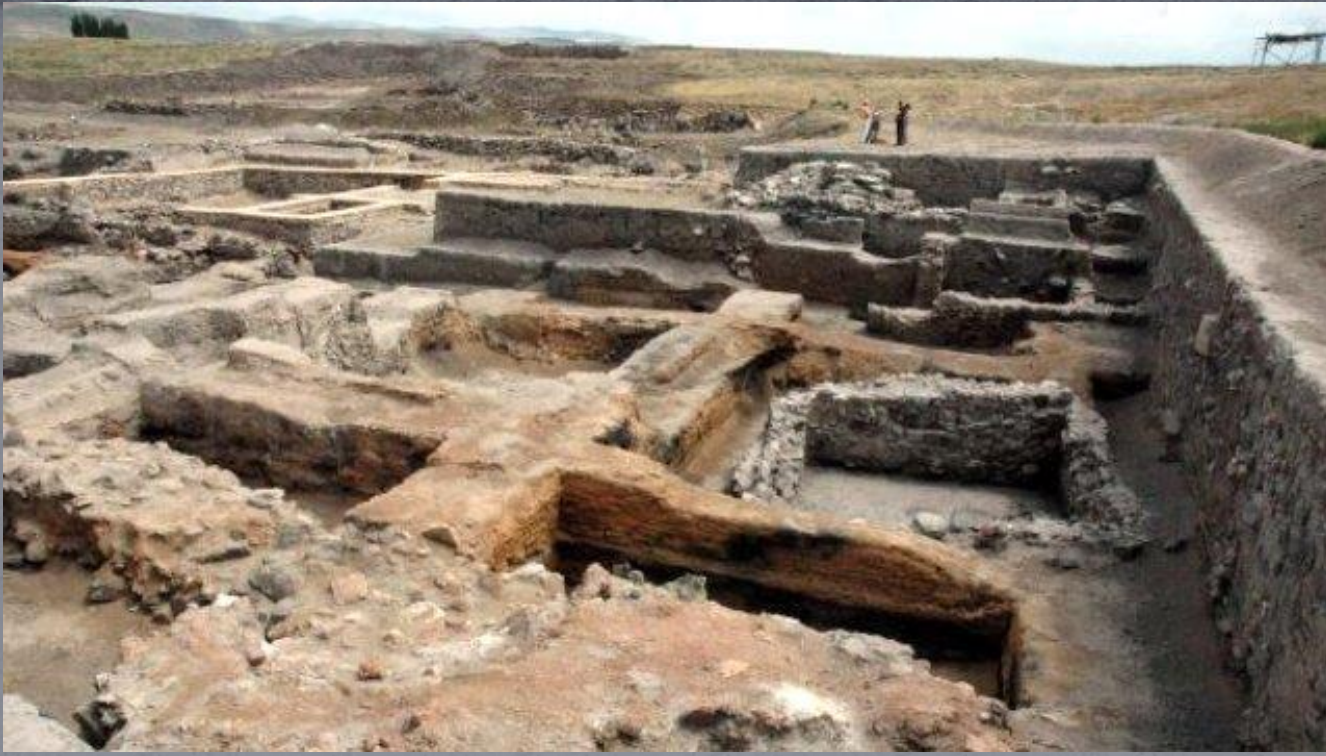

- **İlk Çağ'ın Tüccar Toplulukları**

- **Asurlar**, MÖ II. binin başlarından MÖ 612 yılına, son başkenti **Ninova**'nın yıkılışına kadar varlığını sürdürmüştür.

Mezopotamya'nın doğal kaynaklardan yoksun olması Asurların politikalarında ticareti ön plana çıkarmıştır. Asurlu tüccarlar, başta

Kaniş (Kültepe) olmak üzere Anadolu'nun pek çok yerinde alışveriş merkezleri kurmuştur.

- Öyle ki **Asurların** iki yüzyıl kadar Anadolu'da sürdürdükleri ticari faaliyetler, **Koloni devri (MÖ 1950-1750)** olarak isimlendirilir. Hâkimiyet alanlarını zamanla Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu, Suriye, Filistin ve Mısır'a kadar genişletmişlerdir.

- **Fenikeliler**, MÖ XII. yüzyılda siyasi bir güç olarak ortaya çıkmış ve MÖ II. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür. Doğu Akdeniz sahil şeridinde genel olarak **denizcilik ve deniz ticareti** ile uğraşmışlardır. Bu denizci kavim, gemilerin inşası amacıyla gerekli keresteleri temin etmek için gelişmiş bir ormancılık faaliyeti de yürütmüştür.

M.Ö. 2000

- **Ticaret gemisi:** Dört köşeli yelkeni olup, ağaçtan yapılmadır. Dümen yerini tutan bir küreği vardır. Bu gemilerle Fenikeliler (bugünkü Lübnanlılar) açık denizde günlerce yolculuk yapmaktan çekinmemişlerdir.

- Doğu Akdeniz’de çok iyi bir ticaret filosu kurmuş olan Fenikeliler, Batı Akdeniz’de de ticaret kolonileri kurmayı başarmıştır. Zamanla Mısır, Tunus, Kıbrıs, Girit ve Rodos dışında Sicilya, Sardunya ve İspanya’ya kadar uzanan birçok yerde ticaret kolonileri kuran Fenikeliler, bu sayede dünya deniz ticaretini kontrol etmeyi başarmıştır. En meşhur kolonisi Kartaca (Tunus)’tur.

- **Lidyalılar**, MÖ VII. yüzyılda Gediz ve Küçük Menderes vadileri merkez olmak üzere Kral Giges zamanında bağımsız bir devlet hâline gelmiştir. Lidyalılar, tarihte **zengin maden yatakları** ve verimli toprakları ile öne çıkmıştır.

Madencilik, tarım ve hayvancılığın yanında başkenti Sard; **altın madeni ve kuyumculuk** sanatı ile tanınmıştır. Lidyalıların, insanlık tarihinde **ilk kez madeni parayı (sikke), ücretli askerlerinin** maaşlarını ödemek için icat ettikleri tahmin edilmektedir. Lidyalılar, bu icatla dünya ticaretinde yeni bir atılımı başlattı.

Karun Hazinesi veya Karun Hazineleeri Çoğu M.Ö. 560-546 yılları arasında Lidya ülkesini yöneten Kroisos (Karun) dönemine ait olan ve Uşak'ın 25 km batısında ve İzmir Karayolu üzerinde bulunan Güre Köyü yakınlarındaki tümölüslerden 1960'lı yıllarda çıkarılarak kaçırlan ve 1993 yılında geri alınan eserlerin toplu adı. Bazı kaynaklarda Lidya Hazinesi veya Lidya Hazineleeri olarak da anılırlar.

- **Soğdlar**, İslam öncesi Orta Asya tarihinde, merkezi Semerkant olmak üzere birçok şehir devletinden oluşurdu. V. yüzyılın ortasında Eftalitlerin (Ak Hunlar) ve 558 yılında Kök Türklerin hâkimiyetine giren Soğd bölgesi, özellikle Kök Türk zamanında Orta Asya'nın ekonomik, siyasi ve kültürel merkezi oldu.

- Soğdlu tüccarlar Kök Türk koruması altındaki Çin'den İtalya'ya kadar uzanan İpek Yolu üzerindeki ticareti kontrol etmiştir. İslam öncesinde olduğu gibi İslami dönemde de **Soğdlar**, İpek Yolu üzerinde etkin rol oynamayı sürdürmüştür.

- **2.6. DEVLETEN İMPARATORLUĞA**

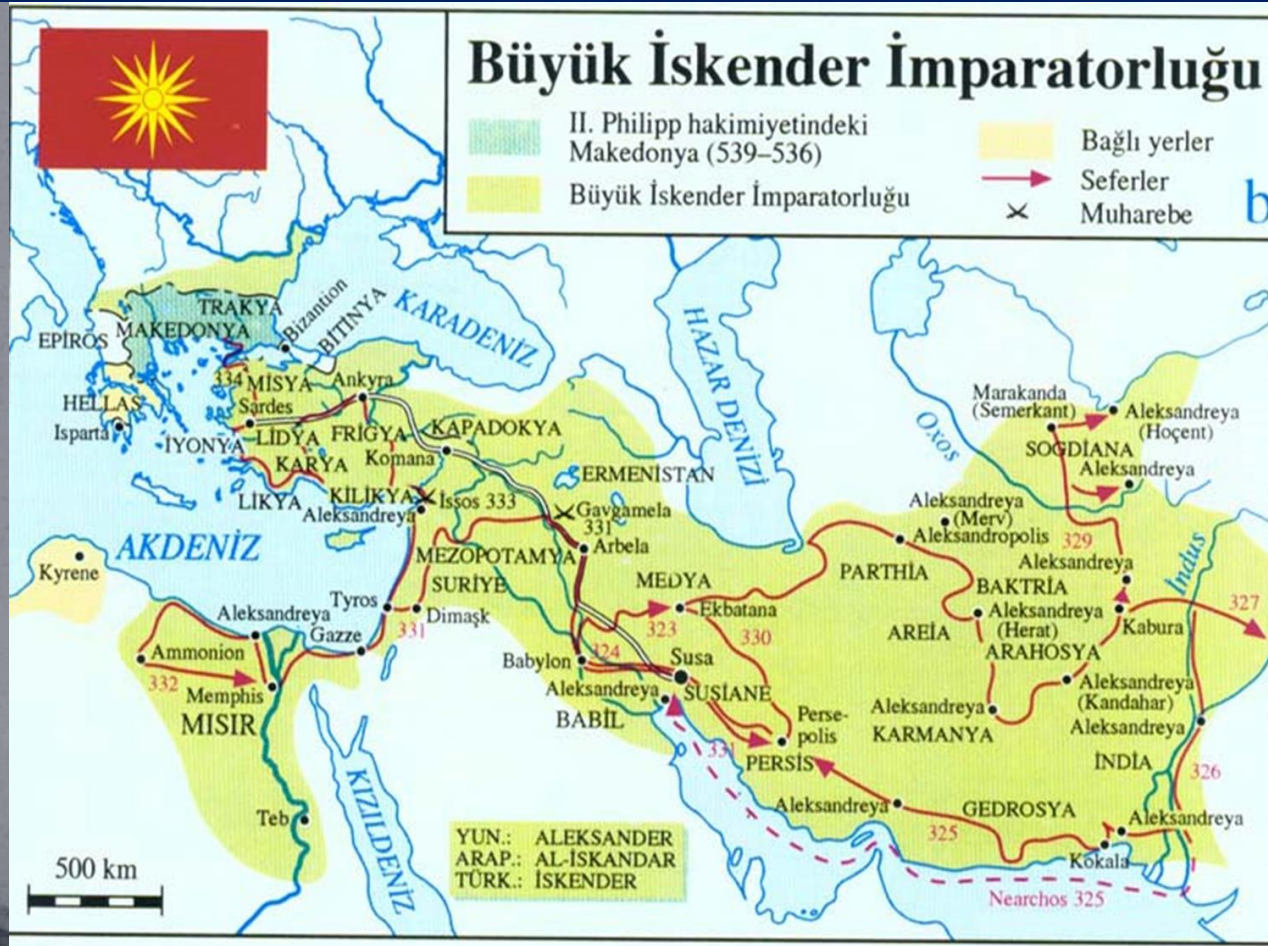
- **(MÖ 350-MS 1250)**

- Erken İlk Çağda, Avrupa'da siyasi organizasyonlar bulunmakla birlikte geniş coğrafyalara hükmeden büyük devletlerden bahsetmek mümkün değildi. Homeros'un İlyada Destanı'na göre **Avrupa'da ilk siyasi organizasyonlar Yunanistan'da kurulan polis devletleridir.**

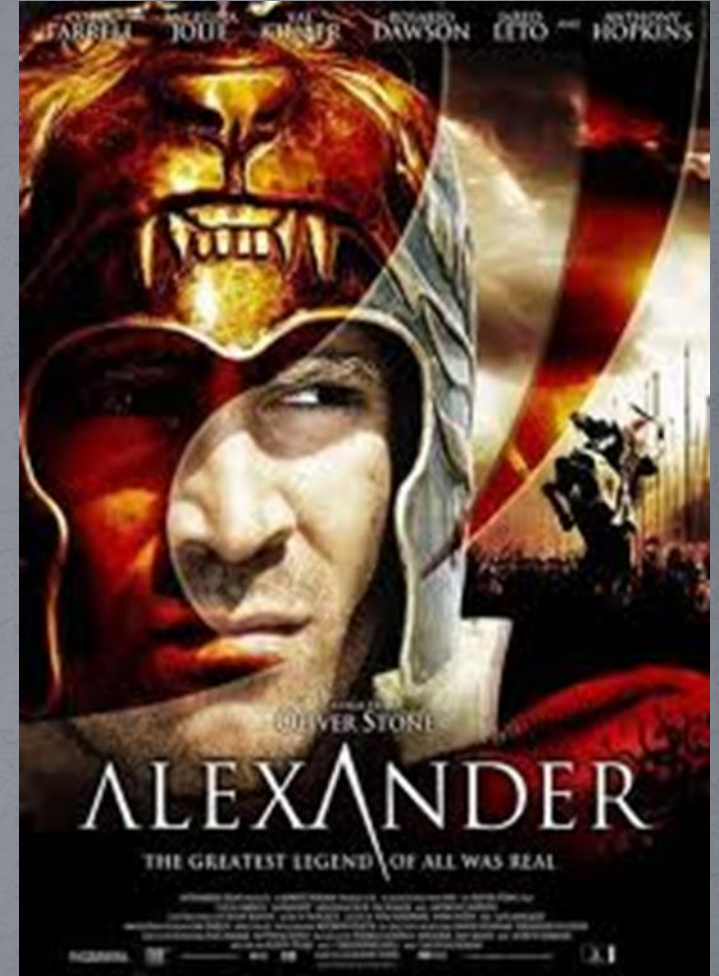
- Makedonya Krallığı, diğer Yunan şehir devletlerinde olduğu gibi **aristokrasi** ile yönetilirdi. **Aristokraside soylulardan oluşan konsül**, pek çok yetkiye sahipti. Ancak Makedonya Kralı II. Philippos (Filip) Dönemi'nde bu durum değişmiş ve konsülün öneride bulunma yetkisi dışında kral üzerinde herhangi bir etkisi kalmamıştır.

Makedonya Kralı II. Philippos, bütün Yunanistan'ı egemenliği altına alarak şehir devletlerinin yöneticilerini Korinthos'a davet etti. Onları Perslere karşı savaşımaya ikna ederek **“Helen Birliği”**ni meydana getirdi.

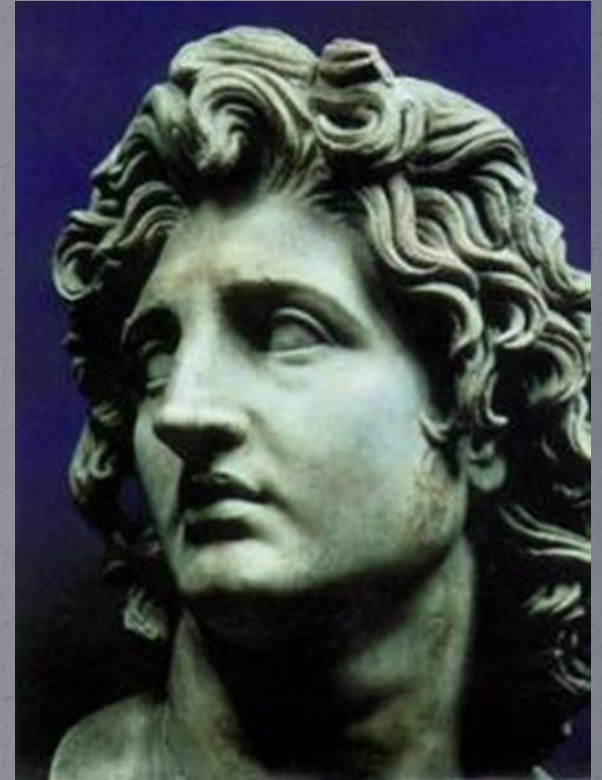

• II. Philippos'un bir suikast sonucu öldürülmesi üzerine oğlu III. Alexander (Aleksandır), Makedon Krallığı'nın başına geçti. **Büyük İskender** adını alacak olan III. Alexander, **Helen Birliği'nin lideri ve Pers Seferi'nin** komutanı seçildi. Önce Anadolu'yu, sonra da Pers İmparatorluğu'nun topraklarını ele geçiren Büyük İskender, **Hindistan'ın Pencap Havzası'na** kadar ilerledi.

• Pers Seferi ile Yunanlılar, kalabalık kitleler hâlinde Doğu ülkelerine göç ederek bir yandan kendi kültür ve uygarlıklarını bu ülkelere yaymış diğer yandan da Doğu'nun yüksek kültüründen etkilenmiştir. Bu etkileşim sonucunda **Yunan kültürü ile Anadolu, Mısır, Pers ve diğer kültürler birbiriyle kaynaşmıştır. Bu sayede Doğu ve Batı kültürlerinin sentezi olan Helenizm adında yeni bir kültür ortaya çıkmıştır.**

- Hellenizm, Asya ve Avrupa'da kurulacak imparatorlukları etkilemiştir. Büyük İskender, Doğu kültürlerinden etkilenerek gücünün meşruiyet kaynağını tanrısallaştırmıştır. Bu düşüncenin en açık göstergesi de kendi adına bastırdığı paralar üzerinde Herakles ve Zeus simgelerini kullanmasıdır.

- MÖ VIII. yüzyılda bugünkü İtalya'da kurulan Roma İmparatorluğu, Büyük İskender'in egemen olduğu **Akdeniz havzasına** hükmetmiştir. Roma İmparatorluğu'nda sırasıyla **krallık, cumhuriyet ve imparatorluk** dönemleri yaşanmıştır. Krallık ve cumhuriyet dönemlerinde yönetim **aristokratların** elindeydi.

Kral, senatoya karşı sorumluydu. Augustus (Agustus) Dönemi'nde yönetim saltanata dönüşmüş ve imparator; **yönetimin başı, başkomutan, başyargıç ve başrahip** konumuna gelmiştir. Roma İmparatorluğu'nun siyasi yapılanmasında, Büyük İskender İmparatorluğu'ndaki gibi **“Dünya İmparatorluğu”** fikri gelişmiştir.

- Çin İmparatorluğu'nun diğer uygarlıklara benzemeyen, kendine özgü bir siyasi yapısı vardır. Shang (Şank) denilen bir kabile tarafından temelleri atılan Çin İmparatorluğu, tarihte kutsal kabul edilen **farklı hanedanlar** tarafından yönetilmiştir.

Tanrılarının adına benzeyen unvanlar kullanan Çin imparatorları, güçlerini meşru hâle getirmek için **“Göklerin Vekili”** görüşünü ortaya çıkarmıştır.

• Güçlü bir devlet geleneğine sahip olan **Sasaniler**, Kafkasya, Mezopotamya ve İran'a hükmetmiştir. Pers devlet geleneğini benimseyen Sasani İmparatorluğu'nun yönetim şekli **monarşiydi**.

Zerdüş

- İmparatorluğun başında Şehinşah (Kralların Kralı) unvanını kullanan hükümdar bulunmaktaydı. Bu krallar, Tanrı Ahuramazda'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak mutlak otoriteye sahiptir.

• Tarihte var olmuş siyasi organizasyonlarda coğrafya, siyaset, ekonomi gibi unsurların yanında yöneten kişilerin **liderlik** vasıfları da önemlidir. Bu liderlerden biri de Moğol İmparatorluğu'nu kuran Temuçin'dir. Temuçin, 1206 yılında yapılan kurultayda **Türk-Moğol** boyları tarafından kağan seçilmiş ve Cengiz adını almıştır.

- Boylar hâlinde yaşayan Moğollar, Cengiz Han'dan önce teşkilatsız bir şekilde yaşıyordu. Moğol boylarını uzun mücadelelerden sonra bir araya toplayan **Cengiz Han**, istila hareketleri ile dünyanın en geniş kara imparatorluğunu kurmuştur.

- İmparatorluklarda Askerî, Sosyal ve Ekonomik Durum

- İklim, toprak yapısı, madenler ve ticaret yolları gibi coğrafi unsurlar imparatorluklar için oldukça önemlidir.

- Roma İmparatorluğu da kurulduğu coğrafya gereği **deniz ticaretine ve kolonizasyon** faaliyetlerine yönelmiştir. Şehir devleti olarak ortaya çıkan Roma, Yunan şehir devletlerinden farklı olarak **yayılmacı bir politika** izlemiştir. İlk Çağ'da, askerî zaferlerle geniş bir alana yayılmış ve buralardan elde edilen **ganimet, vergi ve insan gücü** sayesinde maddi imkânlara ulaşmıştır.

• Ayrıca imparatorluğun yükselişinde hâkimiyeti altına aldığı bölgelerde **düzenli yol ağları kurmaları** ve bu yolları güvenli hâle getirmeleri de etkili olmuştur. Roma İmparatorluğu gelirlerinin önemli bir kısmını **kolonizasyon** faaliyetlerinden sağlamıştır. **Romalı tüccarlar**, Akdeniz ve Batı Avrupa'daki Roma topraklarında oluşan barış ortamından faydalanarak **uzun mesafeli ticaret** yapmıştır.

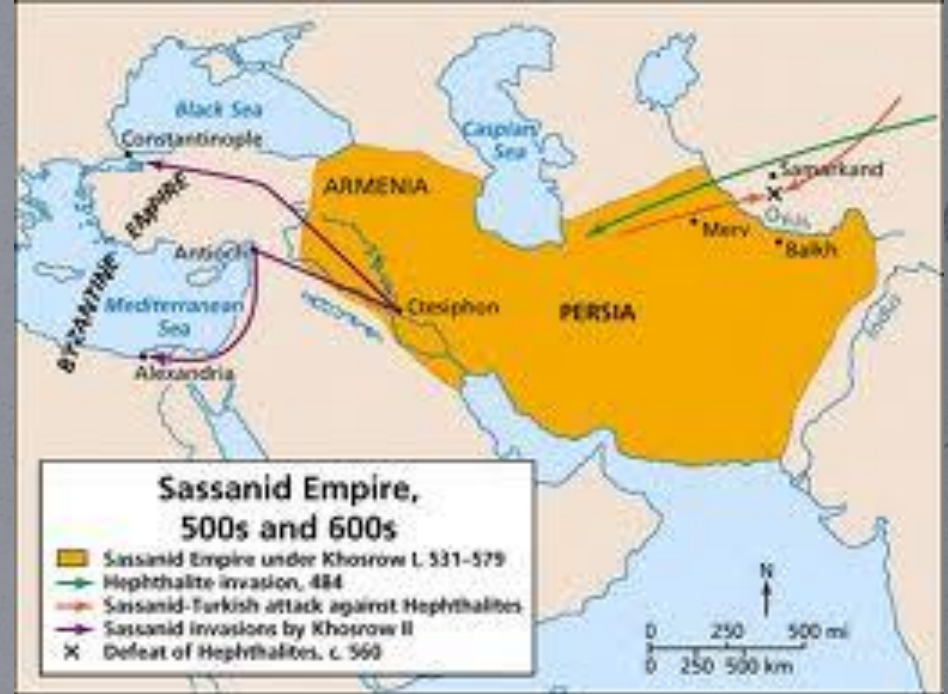

Roma yolu

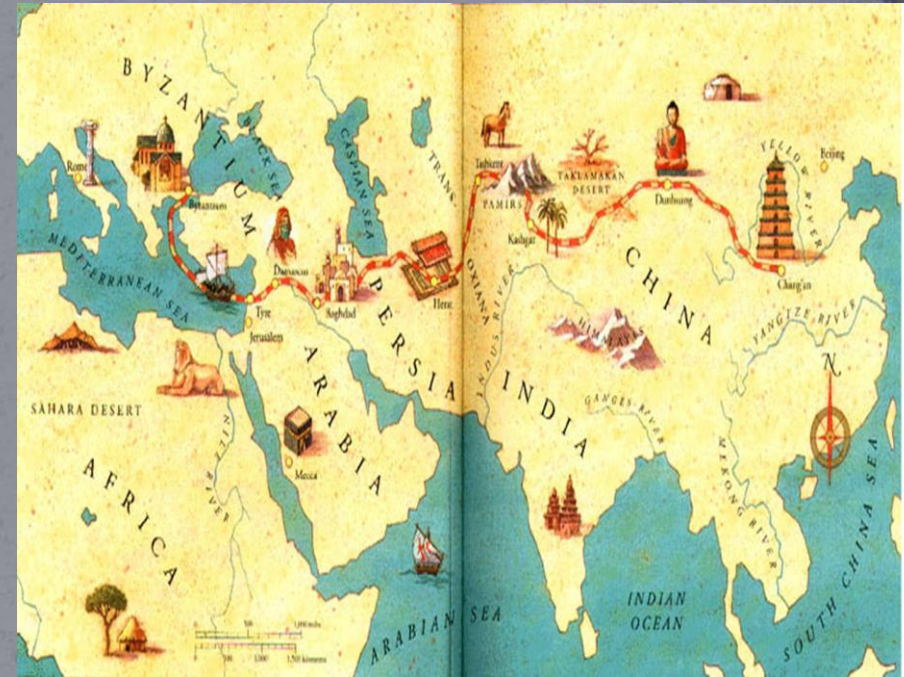
- Sasani Devleti'nde ise **ekonomi, topraktan alınan vergilere** dayanmaktaydı. Bu vergiler ile genellikle liman, köprü ve konaklama yeri gibi ticarete hız kazandıracak eserler yapılmıştır. Ayrıca vergiler ile ordunun ihtiyaçları ve savaş masrafları karşılanmıştır. Sasaniler, gelirlerini artırmak için **üreticiyi destekleyen yasalar çıkarmış**, zaten geniş olan ticaret ağını daha da büyütülmüştür.

• Hint Okyanusu'nda, Orta Asya'da ve Güney Rusya'da uluslararası ticarete egemen olmuşlardır. Bu kadar geniş bir coğrafyada hâkimiyet kuran Sasani Devleti'nde, Perslerdeki satraplık sistemine benzer, daha merkezî bir eyalet sistemi uygulanmıştır.

• Çin, dağlar ve nehirlerle bölünmüş çok geniş topraklara sahiptir. İklimi ve coğrafi farklılıkları nedeniyle de Kuzey ve Güney Çin olmak üzere iki bölgeye ayrılmıştır. **Tarım** büyük önem veren Çin toplumunda toprak mülkiyeti, Roma ve Sasani İmparatorluklarından farklı bir yapıdadır.

•**Moğol İmparatorluğu**'nun merkezi konumundaki İç Asya'da iklim şartları tarım için elverişli değildi. Bu nedenle tarımla neredeyse hiç uğraşılmamış, halkın ana geçim kaynağı **hayvancılık** olmuştur. Hayvanlar için otlak arayışları sonucunda Moğollar, konar-göçer bir yaşam tarzını benimsemiştir. Ekonomileri her ne kadar hayvancılığa dayansa da yerleşik topluluklar ile **ticarete önem vermişler, özellikle de canlı hayvan ticareti** yapmışlardır.

- Roma ve Moğol İmparatorluklarının güçlü, düzenli ve disiplinli orduları vardı. **Roma ordusunun çoğunluğu paralı askerlerden oluşurken Moğol ordusu gönüllü birliklerden oluşmaktaydı.** Moğol ordusu, Mete Han'ın geliştirdiği onlu teşkilata uygun olarak on, yüz, bin ve on bin şeklinde bölümlere ayrılmıştı.

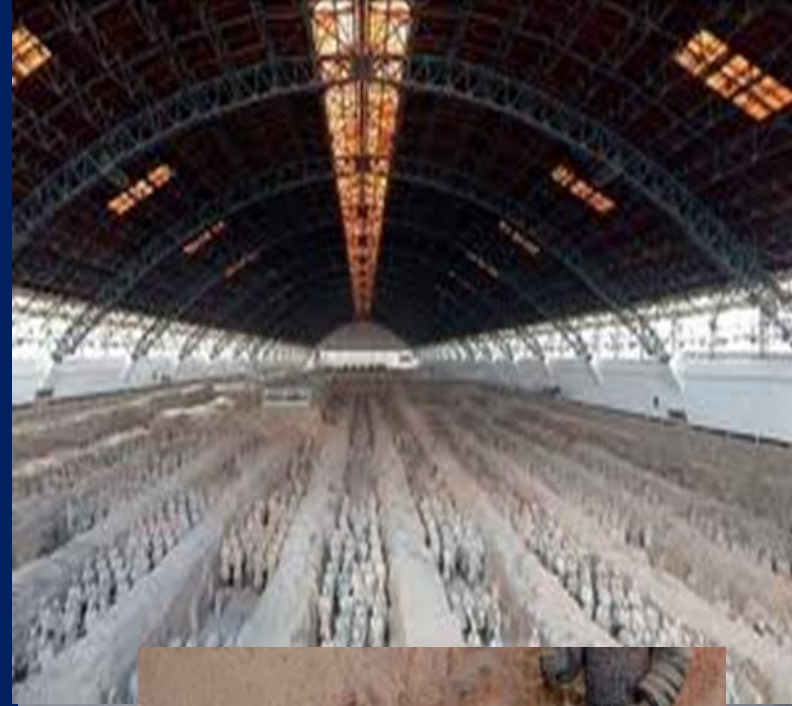

- Moğol ordusu hafif süvari birliklerinden oluştuğu için hızlı hareket kabiliyetine sahip olup bölükler hâlinde harekete geçebiliyordu. Birliklerin bu şekilde olması ordunun sevk ve idaresinde büyük kolaylıklar sağlamıştır.

• Çin İmparatorluğu'nun silahlı gücü, imparatora asker sağlamakla yükümlü olan toprak sahiplerinin kontrolü altındaydı. Madenden yapılmış silahların birçoğunu ellerinde tuttukları için silahların, zırhların ve kullanımı giderek artan atların maliyetini sadece soylular karşılayabiliyordu. **Çin ordusu askerî teşkilat ve teçhizat bakımından Türklerden etkilenmiştir.**

Yer altı Çin Ordusu

•İmparatorluklarda Yönetim Organizasyonu

- Kurduğu imparatorluğun yönetiminde Perslerden etkilenen Büyük İskender, satraplık idaresini benimsemiştir. Büyük İskender'in uyguladığı yönetim sistemi de Roma İmparatorluğu'na örnek olmuştur. Roma, **satraplık idaresini** geliştirerek **eyalet sistemini** uygulamıştır. Roma'da kraldan sonra etkin bir danışma kurulu olan **senatoya**, soylular girebiliyordu.

- Roma toplumu **patriciler, plepler ve köleler** olmak üzere üç sınıfa ayrılmıştı. **Senatoda** görev yapan soylu sınıfa **patrici**, Roma'ya sonradan gelip yerleşenlere de **plep** adı verilirdi. **Köleler** ise Roma'nın işgali altındaki ülkelerden getirilmiş, patricilerin evlerinde hizmetçilik ya da uşaklık yapan, tarlalarda işçi olarak çalışan sınıftı.

Roma senatosu (Temsilî)

- Sasanilerde Roma İmparatorluğu'nda olduğu gibi yönetime **aristokratlar** hâkimdi. Sasanilerdeki danışma meclisi, Roma'daki konsüllerle benzerlik gösterse de Sasanilerin soya bağlı hanedan üyelerinin mecliste etkin olması, Roma'dan farklılık gösteriyordu. Ayrıca **Sasani İmparatorluğu'**ndaki siyasi meşruiyet ve idari yapı, **dinî bir karakter** taşımaktaydı.

- Çin İmparatorluğu'nda yönetim, imparatora karşı yükümlölükleri olan **toprak sahiplerinin** elindeydi. Çin toplumu, toprak sahipleri ve avam halk olarak iki temel sınıfa bölünmüştür. Avam tabakasının büyük çoğunluğu köylü, toprak sahipleri ise soylu ailelerdir.

- Moğol İmparatorluğu'nda **kurultay** adında bir danışma meclisi vardı. Bu kurultaydaki görevliler soylu oluşlarına göre değil liyakat esasına göre seçilirdi.

- **Feodalizm**

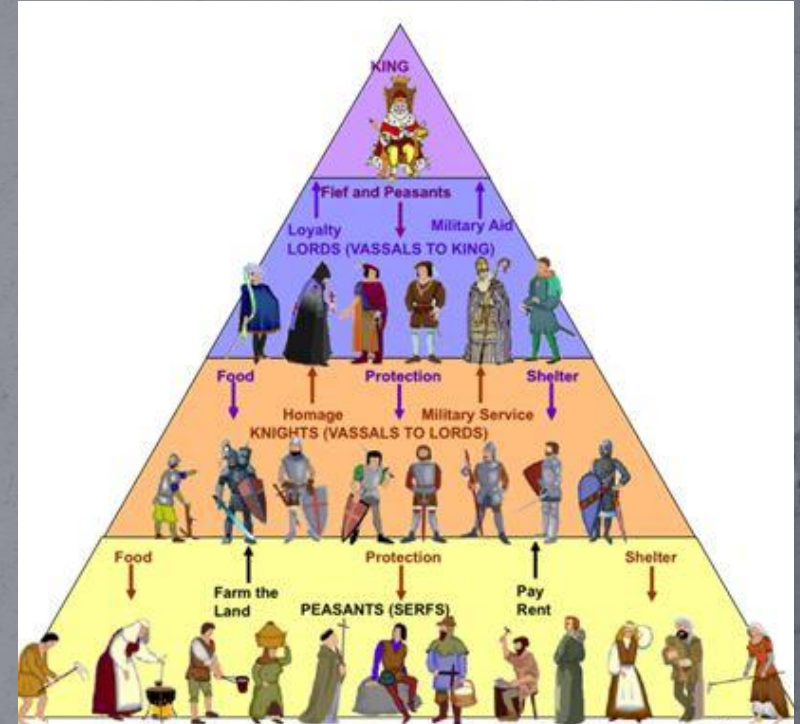
- *Feodal sistem, merkezî iktidarın yok olduğu, karışıklıkların ve güvensizliklerin yerleştiği, ticaretin neredeyse durduğu, kent yaşamının önemini yitirdiği bir ortamda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle feodalizm evrensel değil, **Batı toplumlarına** özgü olarak kabul edilmektedir. Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılma sürecine girmesiyle kıtlık ve savaş korkusu halkın can ve mal güvenliği endişesine kapılmasına neden oldu.*

- *Bundan sonra halk yaşadıkları bölgelerin büyük malikânelere sahip lordlarına sığınmaya başladı. Feodalite güçlü savaş lordlarının egemen güç kabul edildiği, zayıfların kendilerini efendilerine emanet ederek karşılığında sadakatle hizmet sözü verdikleri bir toplum yapısıdır. Lordlar, kendisine sığınan köylü sınıfını korumak ve topraklarına toprak katabilmek için sadık bir silahlı güce ihtiyaç duymuştur. Böylece Avrupa'nın her yerinde bu lordlara bağlılık yemini etmiş savaşçı vassallar ortaya çıktı. Bunlar Orta Çağ'ın şövalye adı verilen profesyonel savaşçıları oluşturdu.*

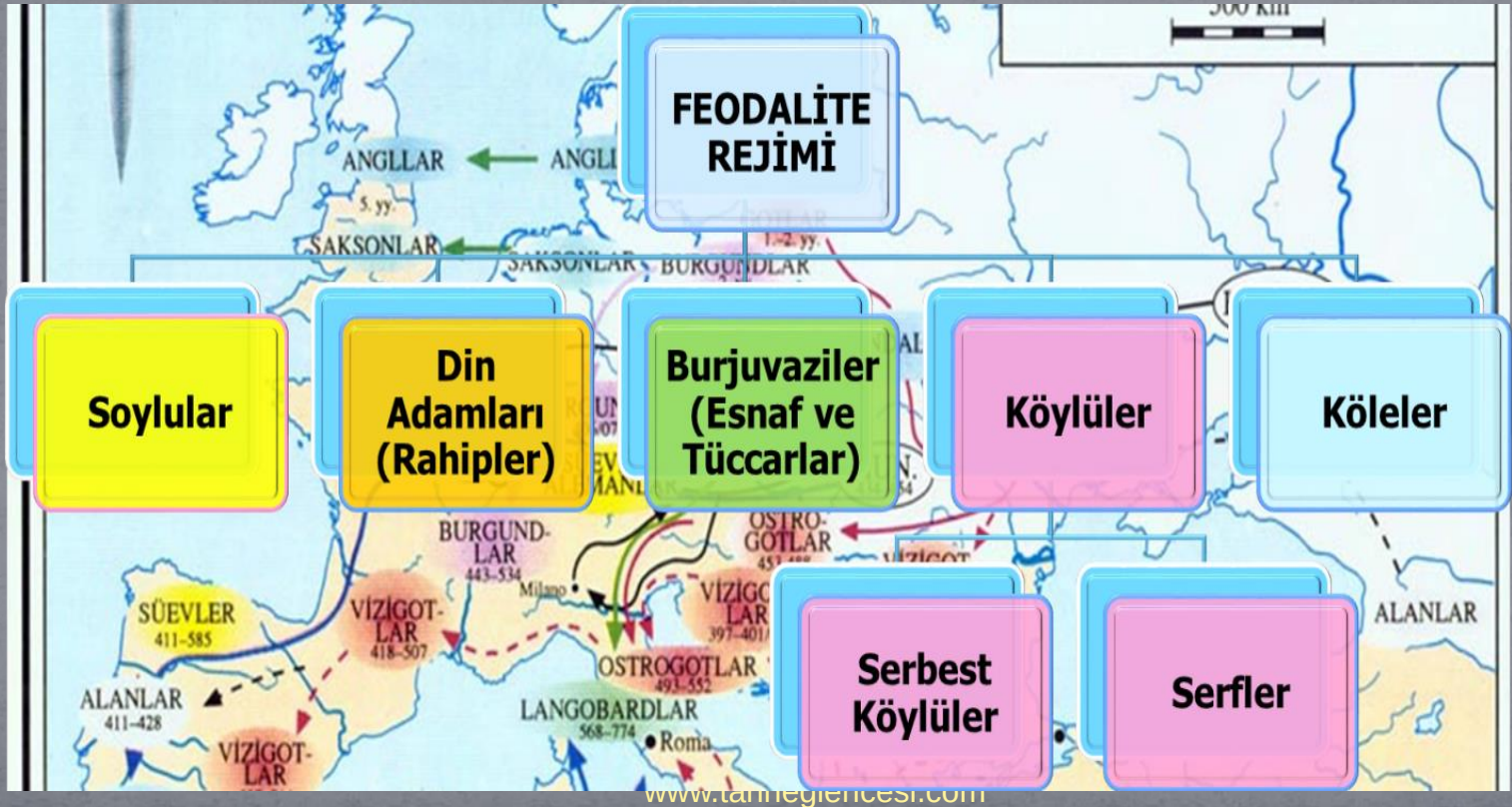
•Orta Çağ toplumunun temelini köylüler oluştururdu. Üst sınıfların refahı onun emeğine bağlıydı. Toprağın sahibi olan ve malikânede yaşayan lordlar, köylü ve ailesinin de sahibiydi. Kral; lord ve vassallarından malikâne sayısı oranında asker ve vergi toplardı.

www.tariheglencesi.com

Şekil 1: Feodal Düzen (angelfire.com)

- *Feodalizmde hiç kimse tam anlamıyla hükümrân değildi. Bu yüzden kral, lord ve vassallar arasındaki mücadeleler, Orta Çağ Avrupası'nda uzun süren karışıklıklara, siyasal istikrarsızlıklara hatta savaflara neden olmuştur.*

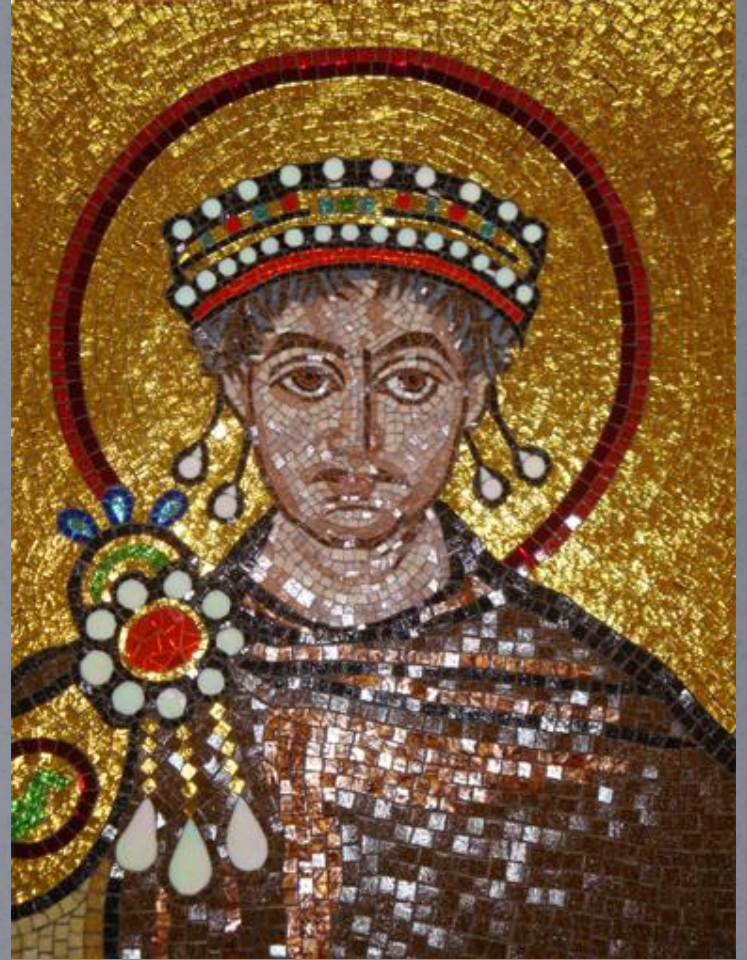

2.7. KANUNLAR GELİŞİYOR

- İlk siyasi oluşumlarda, devlet ve toplum hayatının düzen ve disiplinle yürütülmesi için her türlü hukuki iş, gelenek hâline gelmiş kurallara göre düzenleniyordu. Daha sonraki zamanlarda örf ve âdetlerden oluşan geleneksel hukuk kuralları yazılı hâle getirilmiştir. Roma İmparatorluğu'ndaki hukuk kuralları da benzer şekilde gelişmiştir.

- Roma şehrinin kuruluş tarihi olarak kabul edilen MÖ 753 yılından Doğu Roma İmparatoru Justinianus'un (Jüstinyanus) 565 yılında ölümüne kadar geçen sürede Roma ve egemenliği altındaki ülkelerde uygulanmış olan hukuka **Roma hukuku** denir.

- **Roma hukuku**, bugünkü Avrupa ülkelerinde uygulanan hukuk sisteminin temelini oluşturur. Bu hukuk sisteminin ilk basamağı **“12 Levha Kanunları”**dır. Patricilerin uygulamalarına karşı çıkan pleplerin ayaklanmaları ile bu kanunlar gündeme gelmiştir. Bu ayaklanmaları bastırmak amacıyla kanunlar ıslah edilerek ilk defa yazılı hâle getirilmiştir. Bu kanunlarla Roma halkının görev ve sorumlulukları, halk arasındaki ilişkiler gibi pek çok konuya açıklık getirilmiştir.

- **12 Levha Kanunları**

- *Bir kimse, kendisine borçlu olan kişiyi hâkim (majistra) önüne götürürse ve borçlu borcunu ödeyemezse muayyen şekillere riâyet ederek ona el koyar, evine götürür ve zincire vurur. Muayyen zaman içinde yine ödeyemezse öldürebilir veya köle olarak satabilir.*

•İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

- *Madde 4- Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.*
- *Madde 5- Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.*

- 527-565 yılları arasında Doğu Roma İmparatoru olan Justinianus, On İki Levha Kanunları başta olmak üzere Roma kanunlarını toplayarak çağın ve toplumun ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yeniden düzenlemiştir. Justinianus Kanunları'nda **suç ve ceza sisteminde suçluyu arındırma, iyileştirme ve korkutma** amacı vardır. Bu kanunlarda hapis cezası uygulaması yoktu, bunun yerine suçluların manastırlara kapatılması tedbirine başvurulmuştu.

- Moğol İmparatorluğu'nun hukuk ve askerlik işlerini düzenleyen kanunlara **“Cengiz Han Yasası”** veya “Büyük Yasa” denilmiştir. Ama bu yasanın tamamı Cengiz Han tarafından oluşturulmuş değildir. Cengiz Han Yasası nesilden nesile aktarılan **Türk ve Moğol törelerinin yazılı hâle getirilerek düzenlenmiş** şeklidir.

- **Cengiz Yasası'nda aile hukukuna ve ceza hukukuna dair örnek maddeler**
- *Kasten yalan söyleyen, sihirbazlıkla uğraşan, casusluk yapan, kavga etmekte olan iki şahıs arasına girerek onlardan birine yardım edenlerin cezası ölümdür.*
- *Yemek yemekte olan adamların yanından geçen adam, derhal attan inmeli, yemek yiyenlerin müsaadesini almaksızın yemeğe oturmalı, yemek yiyenler de buna mâni olmamalıdır.*
- *Vazifesini ihmal eden askere, sürgün; av esnasında avı kaçıran avcıya, dayak ya da ölüm cezası verilir.*
- *Ölüm cezasına çarptırılan kişi diyet vererek ölüm cezasından kurtulabilir.*
- *Bir kimsenin evinde çalınmış at bulunduğu takdirde bu kimse atı sahibine iade etmeye ve bundan başka, atın sahibine ceza olarak da dokuz at vermeye mecburdur. Eğer çalan bu cezayı ödeyecek durumda değilse bunun yerine çocuklarını vermeye mecbur edilir. Çocukları da yoksa kendisi idam cezasıyla cezalandırılır.*
- *Baba öldüğü zaman yaşça büyük olanlar fazla hisse alırlar. En küçük oğul babasının evinde kalır. Çocukların derecesi, annelerinin derecesiyle tayin olunur.*

• 2.8. İLK VE ORTA ÇAĞ'DA ORDU

- İlk Çağ'dan itibaren ordular, devlet olarak adlandırılan sosyal ve siyasi yapının en önemli unsurlarındandır. Ordunun temelini teşkilat, teçhizat ve doktrin oluşturmaktadır.

- **Teşkilat**

- Askerî organizasyon içindeki emir komuta zinciri, beraberinde verilen görevleri ve bu görevleri yerine getirenlerin oluşturduğu teşkilatı doğurmuştur. İlk Çağ'dan itibaren devletler, varlıklarını devam ettirebilmek, savaşlarda başarılı olabilmek, huzuru ve düzeni sağlayabilmek için güçlü askerî teşkilatlar kurmaya başlamıştır.

•**Sümerlerde askerlik soylulara** ait bir meslek olsa da savaş zamanı **bütün erkekler asker** sayılırdı. Asur ordusu ücretli askerlerden, gönüllülerden ve krala ait kentte oturan ve masrafları kral tarafından karşılanan **hür erkeklerden** oluşurdu. İhtiyaç hâlinde bütün erkekler askere çağrılırdı.

- Mısır ordusu, yerel askerî birliklerden ve paralı askerlerden oluşurdu. Sınır boylarında kendilerine arazi verilen kişiler, ihtiyaca göre kralın muhafız alayında görev alırdı. Nil’de ve denizlerde kullanılan **yelkenli ve kürekli savaş gemilerine** de sahip olan Mısır İmparatorluğu, güçlü donanmasıyla **Kızıldeniz’de** etkili olmuştur.

- Hititlerde eli silah tutan **her erkek** savaş zamanında asker sayılırdı. Ancak kralın muhafızlığını yapan bir askerî kadro her zaman vardı ve ihtiyaç hâlinde **paralı askerler** de orduya alınırdı. Urartularda ise ordu başta **piyade kuvvetlerinden** oluşmuşsa da siyasi yapının merkezî bir devlete dönüşmesi ile **esirlerden** de asker temin edilmeye başlanmıştır.

- **Perslerde askerlik tüm sınıflar için zorunluydu. Başkomutanlar ve rütbeliler soylulardan seçilirdi. Ordu, merkezî güçlerden ve satraplık ordularının birleşmesinden oluşur ve aynı zamanda paralı askerler de bu orduda bulunurdu.** www.tariheglencesi.com

- Disiplini ile ün salmış **Roma ordusunun** temeli legionlardan (**lejyon**) oluşmaktaydı. Her Roma vatandaşı 46 yaşına kadar asker sayılırdı. Ordu devamlı olarak silahaltında tutulmaz ancak savaş zamanında senatonun belirlediği sayıda kişi, silahaltına alınırdı.

- Roma donanmasında genellikle iki sıra **kürekli**, **dar** ve **hareket yeteneği fazla gemiler** ile **yelkenliler** bulunmaktaydı ve Romalılar donanma üstlerine de sahipti.

- **Teçhizat**

- **Teçhizat, savaş araç ve gereçleri demektir.** Ayrıca bunların imalatını, geliştirilmesini, ulaştırılmasını ve depolanmasını da kapsar. Teçhizat; askerlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Gelişmiş teçhizatlarla donatılan askerî birlikler, diğer topluluklara karşı üstünlük sağlamıştı.

- İlk Çağ medeniyetlerinin orduları genel olarak **piyade, süvari ve savaş arabalı askerlerden** oluşurdu. Bu askerler silah olarak **ok, yay, kalkan, mızrak, topuz, balta ve kılıç** gibi silahlar kullanırdı. **Kuşatmalarda mancınık, kule ve koçbaşları** da kullanılmıştır.

- İlk atlı kavimler olan **konar-göçerlerde**, ordunun savaş gücünü **süvari birlikler** oluştururdu. Savaş arabalarına sahip olan **yerleşik toplumlar**, **konar-göçerlerden** etkilenerek **süvari birlikler** de oluşturmuştur.

- **Doktrin (Strateji ve Taktik)**

- Ülkenin silahlı gücü olan ordunun, kontrolü, sevki ve idaresi gereklidir. Bunun için ilk çağlardan itibaren devletler, askerî teşkilatlara verilen görevlerin nasıl yapılacağı üzerine fikir yürütmüştür. **Doktrin denilen bu fikir yürütme sürecinde kültür, örf, âdet, eğitim, strateji, tatbikat-av ve kurallar** etkili olmuştur.

- İlk Çağ medeniyetlerinde orduların teçhizatları ve uyguladıkları taktikler hemen hemen aynıdır. Orduları farklı kılan özellikler; savaş meydanındaki hareket yeteneği, saldırı ve savunma gücüdür. Savaşlarda asıl sonuç kent kuşatmalarından ziyade meydan savaşlarında alınmaktaydı.

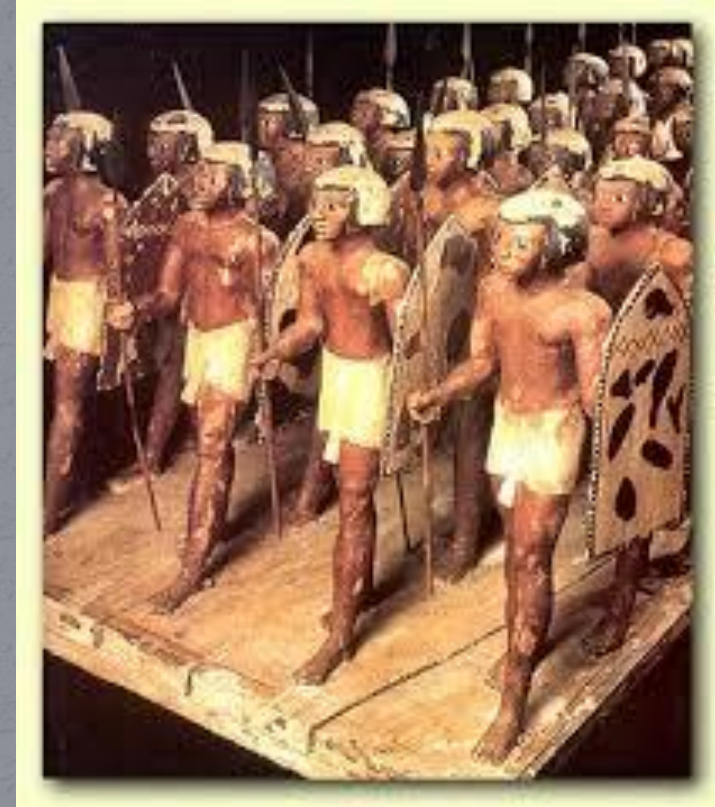

- Meydan savaşlarında piyadelerden oluşan birliklerin düşmanın savaş arabalarına direnme gücü, savaşın kazanılmasında etkiliydi. Devletler, savaşlarda düşmanlarını alt edebilmek için farklı savaş stratejileri üretmiştir.

HİTİT SAVAŞ ARABASI

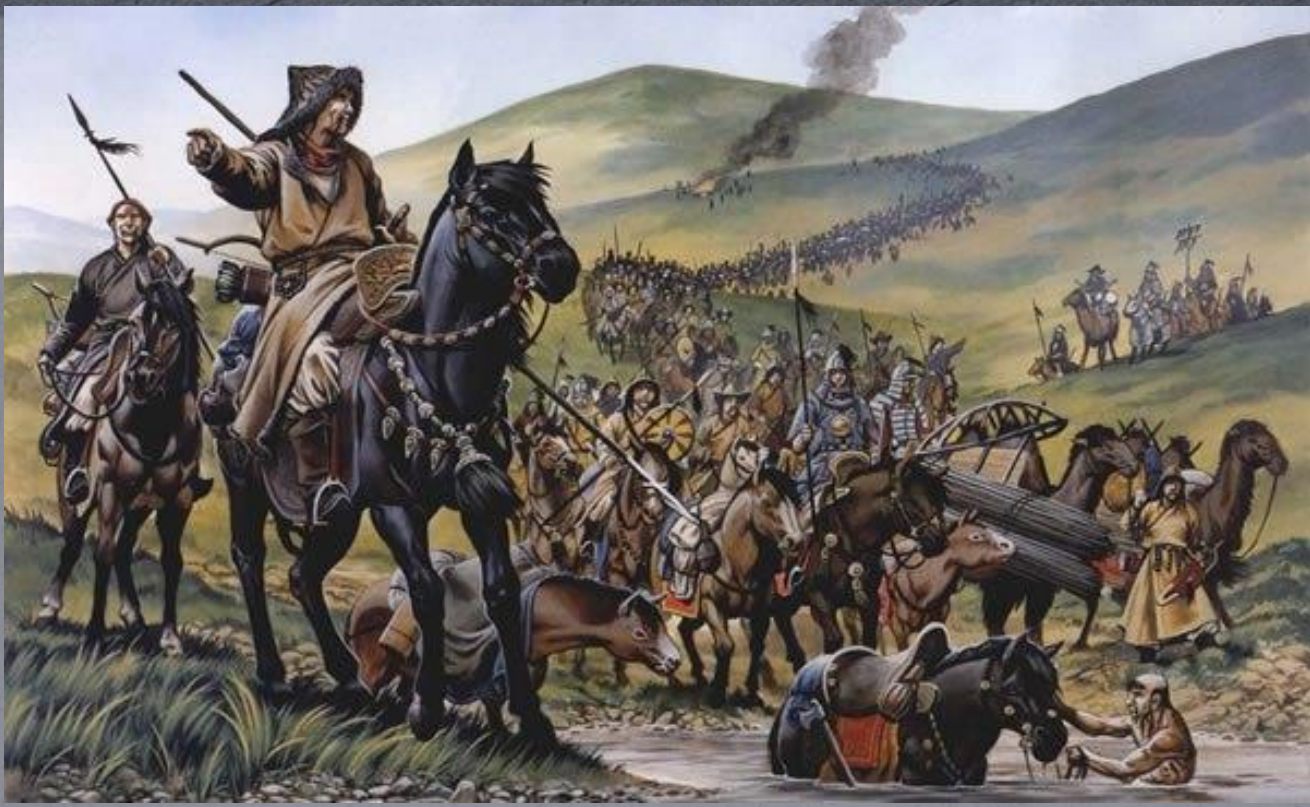
•Güçlü bir ordu için eğitim ve tatbikat önemlidir. Pers ordusunda eğitime 16 yaşından itibaren başlanır ve bu eğitim 10 yıl sürerdi. Mısır ordusunda kuvvete dayalı askerî anlayışın yerini, savaş taktiklerine dayanan eğitim anlayışı almıştı. Türklerdeki sürekli avları da savaş eğitiminin önemli bir parçası olmuştur.

- **Yerleşik ve Konar-göçerler Arasındaki Savaşlar**

- Yerleşik toplumlar üretimde, konar-göçer toplumlar ise **askerlik** alanında birbirlerine karşı üstünlük kurmuştu. Başlıca geçim kaynağı hayvancılık olan konar-göçer toplumların ekonomileri, ihtiyaçlarını karşılamada yetersizdi.

- Bu nedenle konar-göçer topluluklar ya yerleşik topluluklarla ticaret yoluyla mal değişikliği yapmak ya da savaş yoluyla yerleşik toplulukların mallarına sahip olmak istemiştir.

• Konar-göçer Ordusu

- *Orta Asya'nın konar-göçeri dünyanın en iyi askeridir. Çünkü bu askerler yerleşik devletlerde görülen ağır donanımlı ve hareket kabiliyeti kısıtlı piyade ordularının aksine hafif silahlı ve hızlı hücum yapabilen süvarilerden oluşurdu. Konar-göçerler en iyi atlı süvarilere sahipti ve en çok atlı süvariler de onların ordularında bulunurdu. Silahlarını günün koşullarına göre sürekli mükemmelleştirirlerdi. Konar-göçer askerî, dayanıklı, disiplinli, uyumlu ve süreklidir. Konar-göçerler zırh, hançer ve mızrak kullanmış ve ayrıca oklarını daha uzağa fırlatmalarını sağlayan yayı geliştirmiştir. Konar-göçer ordusu dağınık bir kalabalık olmaktan öte herkesin, neyi ne zaman yapacağını iyi bildiği, birbirine yardım ettiği bir yapıya sahipti. Ordu ayağa kalkmış bir halk, yürüyen bir ulustur. Bu ordularda kadınlar da gerektiğinde savaşa katılırdı.*

- Savaşlar tarih boyunca; tarafların amacı, **silahları ve sosyo-ekonomik** durumlarına göre birbirlerinden farklılık gösterir. Konar-göçer toplumlar dışa açık ve savaşçı bir yaşam biçimine sahipken yerleşik toplumlar bunun tam tersine **dışa kapalı ve barışçı bir yaşam biçimini** benimsemiştir. Konar-göçerler ile yerleşik toplumlar arasındaki savaşlarda **genellikle konar-göçerler** üstünlük sağlamıştır.

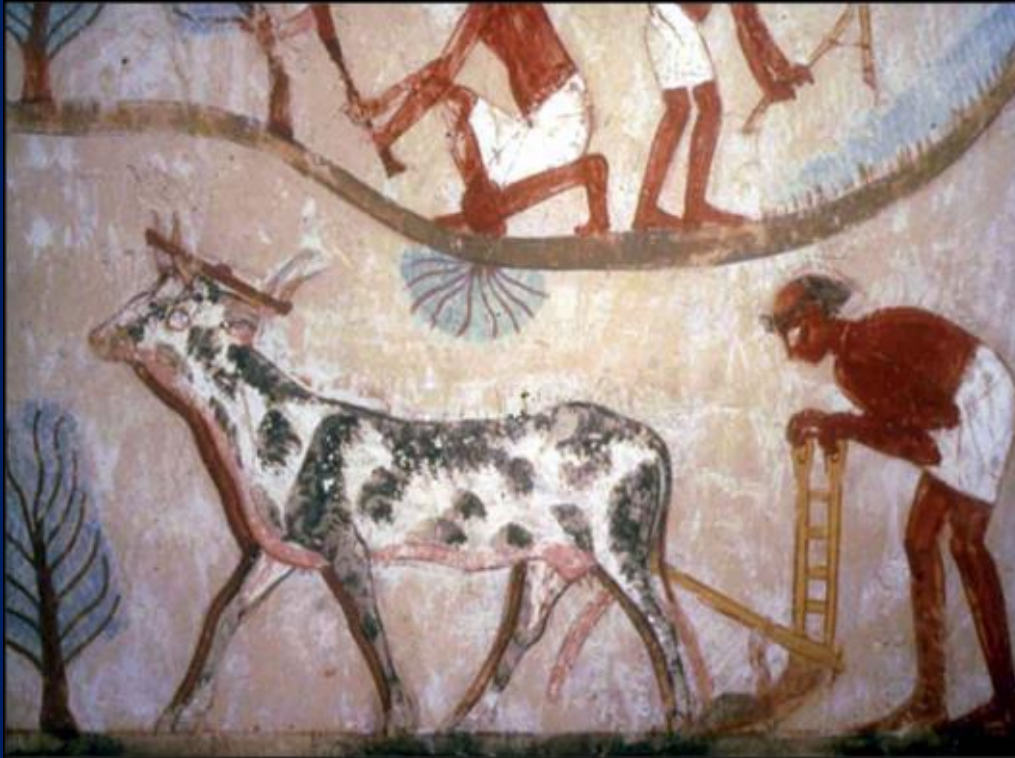
- Yaşam tarzları askerlerin yaşam biçimlerine benzeyen bu topluluklar, kolaylıkla orduya dönüşebilecek bir yapıya sahipti. Savaş, yerleşik toplulukların zaferiyle bitmiş olsa da böyle bir zaferin onlara kazandıracığı birkaç tutsak ile silah, belki küçük bir sürü olurdu.

- Yenilen saldırgan konar-göçerler bunları bile vermeden kaçmayı başarabilirken yenilen yerleşikler, konar-göçerler gibi kaçamamıştır. Yerleşikler, kaçıp topraksız kalmaktansa topraklarında kalıp haraç ödemeyi kabullenmiştir.

• 2.9. TARIMDAN TİCARETE EKONOMİ

- Yazı öncesi dönemde tarım ekonomisinin gelişmeye başlamasıyla birlikte tarımda farklı emek türleri istihdam edildi. İlk Çağ'dan itibaren **topraklar, genellikle büyük toprak sahiplerinin, aristokratların, askerlerin ya da devletin** elindeydi.

- Bunun yanında köylü, **kiracı** ya da **ortakçı** olarak toprağı işlemekteydi. İlk Çağ'da **köylüler**, toprağı bağı ve onun ayrılmaz bir parçası olarak görülüyordu; bu çağın sonuna kadar ya köle ya da yarı köle biçiminde farklı statüler taşıyordu.

- İnsanlığın yerleşik düzene geçmesi ve insan emeğine dayalı tarım topluluklarının gelişmesiyle kölelik ortaya çıkmıştır. Bu toplumlarda artan nüfusu beslemek için daha fazla insan emeğine ihtiyaç duyulmuştur. Bu emeği karşılamak amacıyla köleleştirilenler tarım işlerinde kullanılmıştır. Kölelerin yasal durumu, toplumdan topluma farklılık göstermiştir.

• Örneğin **Hititlerde**
kölelerin kısıtlı da olsa
mülkiyet hakları varken
Mezopotamya'da **köleler**
neredeyse tüm haklardan
mahrum bırakılmıştır.
Mezopotamya'da **esir**
ticareti de olup esirler,
uzak ülkelerden **tüccarlar**
tarafından getirilmiştir.

• **Orta Çağ'da** toplumun en geniş kesimini oluşturan çiftçi köylüler, aynı zamanda toplumun en düşük sosyal grubuna mensuptu. **Köylülerin çoğu soylu sınıfın malikânelerinde çalışarak ilkel bir yaşam sürüyordu.** Malikânelerde yaşayan köylülerin statülerini gelenekler belirlerdi. Hiçbir hakkı olmayan toprağa bağlı, karın tokluğuna çalışan ve **hür köylü ile köle** arasında bir sınıf olan **serfler**, eşya gibi alınıp satılabilmekteydi.

• **Senyörler**, hem toprağın hem de serflerin sahibiydi. Çalışma şartları ve süreleri senyörce tayin edilen serflerin çalıştığı topraktan ayrılması hâlinde senyör onu bulup geri getirme hakkına sahipti.

- Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde köleliğin statüsü değişti. Romalılar; Anadolu, Balkanlar, Afrika ve Ortadoğu gibi pek çok bölgeyi kaybetmeye başlayınca bu bölgelerden getirdikleri esir ve köle sayısı azaldı. **Köylerden şehirlere yapılan göçler** nedeniyle kırsal kesimden **tahsil edilen vergiler** de azaldı. Bu nedenle büyük çiftlik sahipleri, köleleri toprağa bağlı çiftçiler hâline dönüştürmek zorunda kaldı.

- Vergi gelirlerini garanti altına almak isteyen **Romalı yöneticiler de çiftçileri bulundukları topraklara bağlayıcı tedbirler aldı.** Bu yeni uygulama Orta Çağ boyunca geçerli oldu. Roma İmparatorluğu'ndaki bu gelenek, **tarımda köle işgücünün** yanında **serbest çalışan köylüleri de** ortaya çıkardı. Bu köylüler çalıştıkları toprağı terk edemez oldu ve toprağı bağımlı hâle geldi.

• **Artı Üründen Sosyal Sınıflara**

- Tarımla geçinen toplumlarda **kuraklık**, **beraberinde kıtlığı** getirdiği için önemli bir sorundu. Bu bölgelerde “**artı ürün**” üretmek ve bunları **depolamak** son derece önemliydi. Yağışın yeterli olduğu ve doğal besin kaynaklarının bol olduğu bölgelerde büyük bir anlam ifade etmeyen **artı ürün**, **kurak bölgelerde hayati öneme sahipti.**

Zigguratlar

Sümerlerde tapınaklara Ziggurat denilirdi. Sümerler gökte olduklarına inandıkları tanrılarına yaklaşmak için Zigguratlarını çok yüksek yaparlardı. 7 katlı olan bu yapıların alt katları tahıl ambarı olarak kullanılır, orta katları ibadete ayrılırdı. Son katında ise rahipler gökyüzünü incelerdi. Bu incelemeler Sümerlerde astronomi biliminin gelişmesini sağlamıştır.

- Çünkü bu bölgelerde artı ürüne sahip olan yerleşim merkezleri avantajlı duruma geçti ve bu durum onlara güç kazandırdı. Örneğin Mezopotamya'nın kurak olması sulamalı tarımı zorunlu kılmıştı.

- Bu yüzden bölgede sulama kanallarının yapılmasıyla üretim arttı ve ürün fazlası yani artı ürün ortaya çıktı. Böylece artı ürünü organize etmek için üretimin planlanması, ürünün depolanması ve korunması gerekli hale geldi. Ayrıca artı ürün, diğer ihtiyaçların karşılanması için değiş tokuşu geliştirdi ve çiftçilik dışında yeni meslekler ortaya çıkardı.

- Çiftçi, esnaf, tüccar, din adamı, savaşçı gibi yeni sınıflardan oluşan daha büyük topluluklar şehir toplumunun doğmasını sağladı. Artı ürünlerin bir merkezde toplanması ve halka buradan dağıtılması toplumda tabakalaşmayı ortaya çıkardı.

- Örneğin Mezopotamya’da tapınaklarda toplanan ürünlerin kaydını tutan **din adamları, dağıtımı kontrol** etmeye başladı. Böylece tapınak rahipleri toplumda üst tabakayı oluşturdu. **Mısır’da ise artı ürün firavunların sarayında toplanırdı.**

- Sermaye ve üretim araçlarının toplanma yeri olan firavunun sarayı, aynı zamanda ürünün de toplandığı bir zenginlik merkezi hâline geldi. **Mezopotamya’da topraklar özel mülkiyet altında iken Mısır’da firavun, tüm toprakların sahibiydi.** Bunun yanında tapınak toprakları ve subayların emekleri karşılığında edindiği topraklar da vardı. Toprakları kullanan köylüler ise kiracı durumundaydı.

- Sümerlerde toprak mülkiyeti; tapınaklara ait topraklar, kent yöneticilerine ait topraklar ve ortakçı usulü ile işletilen köylülere ait topraklar olmak üzere üçe ayrılmıştı. Hititlerde ise toprak küçük ve büyük tımar parçalarına ayrılmıştı.

- İlk çağlardan itibaren devletler vergilendirmeye ihtiyaç duymuştur. Özellikle savaş zamanlarında halktan vergi alınırdı. Vergiler, genellikle emek yoluyla ödeme, ayni ödeme ve nakdî ödeme şekilleriyle tahsil edilmiştir. Mısır'da vergiler ve kiralar, tüm ekili topraklardan düzenli bir şekilde firavun adına toplanır ve kamu binalarında çok sayıda insan çalıştırılırdı. Mısır'da köylüler de ortakçı olarak vergi vermekle yükümlüydü.

- Sümerlerde ise hür vatandaşlar vergi ödemek zorundayken **Urkagina**, sosyal adaletsizliği önlemek için birçok vergiyi kaldırmıştı. Güçlü bir yapıya sahip olan **Roma**'da tarımdan elde edilen **fazla ürünün vergilendirilmesiyle oluşan kaynaklar; orduyu, bürokrasiyi ve şehirli nüfusu beslerdi.**

- Orta Çağ Avrupası'ndaki feodalite sisteminde, **ayni vergiler devam etmekle birlikte** ordunun ihtiyaçları etrafı surlarla çevrili kalelerde yaşıyan feodal beyler tarafından karşılanırdı. XIII. yüzyıldan itibaren devletler, giderlerini karşılayamadığı için düzenli vergilendirme uygulamasına başladı. **Zamanla para ekonomisinin gelişmesi vergilerin alınmasını kolaylaştırmıştı.**

- **İlk Çağ'da toplum; asiller, din adamları, hürler ve köleler** gibi sınıflara ayrılırdı. Toprağa sahip olan soylular, yüzyıllar boyunca geçerli olacak güçlü statüler kazanarak sosyal, ekonomik, siyasi gücün belirleyicisi oldular. Bu süreç tarım toplumlarının yönetim şekli olan **monarşiyi** ortaya çıkardı.

- Tarihin bazı dönemlerinde monarşiler parçalansa da soylu sınıfa dayanan siyasal yönetimler varlığını sürdürdü. **Doğal olarak da ilk ekonomik organizasyonlar soyluların ve monarşilerin gücüne göre şekillendi.**

- Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde toprak sahibi olan senyörün; siyasi, ekonomik, hukuki ve askerî haklara sahip olduğu ve temeli toprak köleliğine dayanan toplum düzenine “**feodalizm**” denmektedir. Feodalizmde askerî ve mali hâkimiyetin devlete ait olması gerekirken bu haklara senyörler sahip olmuştur. Senyörler, kendisinin ve malikâne sınırları içerisinde bulunanların güvenliğini sağlamak zorundaydı. **Köleler, serfler ve hür köylüler korunma ve adalet karşılığında senyörlere mal ve hizmet üretmekle yükümlüydü.**

- **İlk ve Orta Çağ'da Toplumsal Tabakalaşma**

- **Toplumsal tabakalaşma, insanlar arasındaki ekonomik ve toplumsal eşitsizliğin görünür hâle gelmesidir.** Buna göre toplumlar, hiyerarşik bir düzen içerisinde sınıflandırılır. Toplayıcılığa ve avcılığa dayanan ilk toplumlarda çok az tabakalaşma olmasına karşın tarımsal üretimin gelişmesiyle zenginliğin artması sonucu tabakalaşmada da artış olmuştur. **Tarih boyunca kölelik, kast sistemi ve mevkiye bağlı sistem gibi toplumsal tabakalaşmalardan söz edilebilir.** Toplum yapısında meydana gelen bu değişim, insanlık tarihini baştanbaşa değiştirmiştir.

- Kast sistemi, bir kiřinin toplumsal konumunun yařamı boyunca belirlendięi toplumsal bir dűzendir. Hindistan'da gűrűlen bu sistemin ekonomik kurallarını dinsel statűler belirlerdi. Hindu inancına gűre yařam, geęici olarak beden kazanmaktır. İnsanın gelecek yařamındaki statűsűnű belirleyen onun bu hayatındaki eylem ve tutumlarıdır.

- Kast sistemi; **brahmanlar** (din adamları), **kşatriyalar** (askerler), **vaisyalar** (çalışanlar) ve **sudralar** (işçiler ve köleler) sınıflarından oluşurdu.

HİNDUİZM

Kast Sistemi

Brahmanlar
(Din Adamları)

Kşatriyalar
(Yönetici ve Askerler)

Vaisyalar
(Esnaf ve çiftçiler)

Sudralar
(İşçi ve köleler)

Paryalar
(Sınıf dışı, en alt tabaka)

Tanrı Anlayışı

ŞİVA

Hindu inancına göre
Yok eden

BRAHMA

Hindu inancına göre
Yaratan

VIŞNU

Hindu inancına göre
Koruyan

Karma denilen bir yasa ile insanların geçmişte yaptıklarının karşılığını göreceklere inanılır.

Reenkarnasyon (Ruh Göçü-Tenasüh)
insan, yaptığı ve yaşadığı iyi veya kötü yaşamın bir sonucu olarak insan, hayvan ve bitki olarak tekrar dünyaya geri döner.

- Kast grubunun üyesi; brahmanlara saygılı olup kendi kastının görevlerini yerine getirirse diğer hayatında daha üst bir kastta doğacak eğer bunları yerine getirmezse daha alt bir kastın üyesi olarak yeniden dünyaya gelecekti. Kast toplumlarında farklı toplumsal gruplar birbirlerine kapalıdır. Bu sistemde herkes, bir daha terk edemeyeceği bir kast içinde doğar, bu kasttan eş seçer ve bu kast içinde ölür.

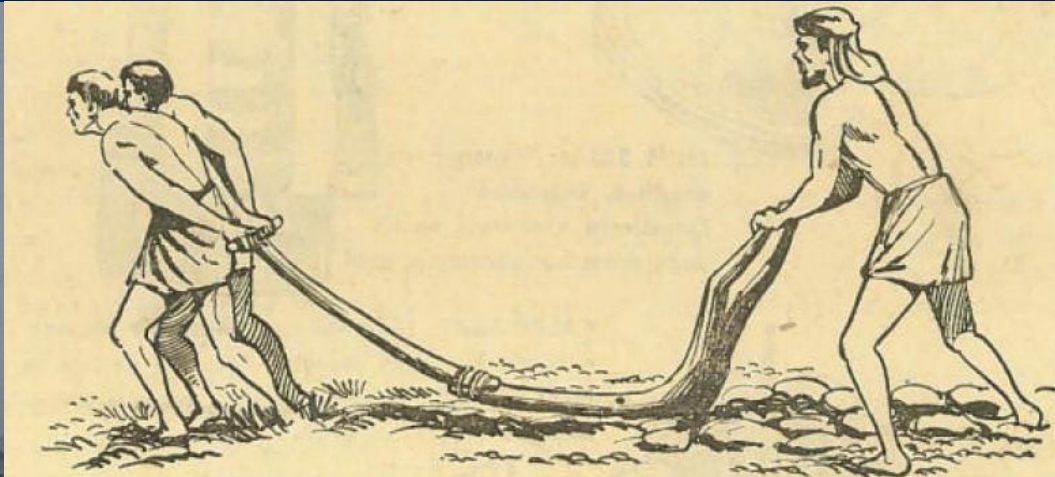

- Her kast bireyinin alabileceği eğitim ve yapabileceği meslek türleri bellidir. Bu düzende insanların diğer kastların üyeleriyle bağlantı kurmaları engellenmiştir. Kast sisteminin mevcut yapılanması dışında, köylerin ve yerleşim yerlerinin en uzak yerlerinde yaşamalarına izin verilmiş **parya** denilen bir sınıf daha bulunurdu.

- **İlk ve Orta Çağ'da Tarımsal Üretim**
- İnsanlığın ilk dönemlerinde **tarım aletleri** oldukça ilkel idi. Tohumlar toprağa delikler açılarak ekilmekte, ürünler **çakmak taşından yapılan oraklarla** biçilmekte ve tahıl, taş dibeklerde **öğütölmekteydi**. Topraklar, önce ağaç bir sapın ucuna takılmış basit taş çapalar ile işlenirdi. Dünyanın pek çok yerine yayılan çapaya dayalı bu tarım şekli, yerini daha sonra **sabanlarla yapılan tarıma bıraktı**.

• Hayvanları ehlileştiren insanlar, zamanla sulama kanalları da yaparak bunları tarım işinde kullanmaya başladı. MÖ 6000'lerde sığır cinsi evcilleştirildi. Hayvanlar tarafından çekilen sabanlar, ilk kez MÖ IV veya III. bin yılda ortaya çıktı. Avrupa'da at beslemenin yaygınlaşması maliyetli olsa da bir süre sonra tarımda öküzün yerini almaya başlamıştır. Tarım tekniklerindeki bir başka değişim de XII. yüzyıldan itibaren daha pahalı demir araçların tarımda kullanılmasıydı.

- İlk Çağ'ın ve Orta Çağ'ın geleneksel üretim kapasitesi, temelde insan ve hayvan gücüne dayandığı için düşük bir düzeyde kaldı. Tarım teknolojisinin geri olması ve ulaşımın kısıtlılığı gibi nedenlerle üretim, ticaret ve buna bağlı piyasa büyümedi; ekonomik faaliyetler asgari düzeyde kaldı. Ekonomideki bu sınırlılığın doğal sonucu olarak İlk ve Orta Çağ'da toplumlar zenginliklerini belirli bir seviyenin üzerine çıkaramadı. Üretim ve ticarete yeterli aşama kaydedemeyen devletler; askerlik, savaş ve ganimet gibi siyasi yollarla zenginliği elde etmeye çalıştı.

- Tek tanrılı dinler kadim medeniyetlerin iktisadi anlayışını ve uygulamalarını ancak Orta Çağ'da etkilemiştir. Zamanla kutsal metinlere dayanan dinler, geleneğin de belirleyicisi olmuş hatta onun üzerine çıkmıştır. Sonraki süreçte dinler, her ne kadar siyasi ve ekonomik alanın dışında tutulmaya çalışılsa da geliştirdikleri ahlaki kurallarla sosyal alanda, taraftarları üzerinde etkili olmaya başlamıştır.

- Tek tanrılı dinler kadim medeniyetlerin iktisadi anlayışını ve uygulamalarını ancak Orta Çağ'da etkilemiştir. Zamanla kutsal metinlere dayanan dinler, geleneğin de belirleyicisi olmuş hatta onun üzerine çıkmıştır. Sonraki süreçte dinler, her ne kadar siyasi ve ekonomik alanın dışında tutulmaya çalışılsa da geliştirdikleri ahlaki kurallarla sosyal alanda, taraftarları üzerinde etkili olmaya başlamıştır.

- **İlk ve Orta Çağ'da Ticaret**

- İlk ve Orta Çağlarda Asya ile Avrupa arasındaki ticari faaliyetler genellikle ticaret yolları vasıtasıyla gerçekleşirdi. Bu ticarete genel olarak **ipek, ipekli kumaşlar, porselen, madeni eşyalar, kâğıt, baharat, tuz, cam eşya, şarap, at, hayvan ürünleri (deri ve postlar), değerli madenler, taşlar ve ziynet eşyaları (takılar)** taşınırdı. Bu ticaret yolları, ticari ürünlerin yanı sıra kıtalar arasında kültür alışverişine de imkân sağlamıştır.

- Ticaret yolları üzerindeki **ulaşım, kervanlar** vasıtasıyla sağlanırdı. Kervanların en büyük yük taşıyıcısı **iki hörgüçlü develer, bunun yanında katır veya atla çekilen tekerlekli taşıtlar ve binek hayvanlarıydı**. Hız ve gidilen uzaklık, hayvanın gücüyle sınırlıydı. Ulaşımın hayvan gücüne dayanması, seyahate katılanların sayısını kısıtlardı. **Denizaşırı ulaşım, insan veya rüzgâr gücü ile gerçekleşirdi**.

- Orta Çağ'da üç yelkenli gemilerin, pusula ve haritanın da kullanımıyla denizciliğin ticari değeri artmaya başladı. İlk ve Orta Çağlarda gerek karada kullanılan hayvanların gerekse denizde kullanılan taşıtların hızı nedeniyle yolculuklar haftalar hatta aylar sürüyordu

- Ticari mallar, kimi zarf olarak taşıyarak aşarak uzun mesafeyle taşınanlar, uzun mesafeyle bazen de aynı yolla taşınanlar.
- **Asur** ticaret kolonileri olarak bilinen, Karum olarak toplandığı semtlerdir. Karum, ticaret işlerinin görüldüğü, kendine ait bir karum bulundugu yerleşimlerdir. **Asur**lu tuccarların Anadolu'daki en büyük karumu, **Kaniş (Kayseri-Kultepe)** şehrinde bulunurdu..

- **Agora;** şehir devletlerinde ticari faaliyetlerin yapıldığı yer olup kent meydanı, çarşı, pazar yeri anlamına gelmektedir. Adli, dinî ve siyasi fonksiyonları da olan **agoralar**; sanatın yoğunlaştığı, felsefenin temellerinin atıldığı, anıtların, sunakların, heykellerin bulunduğu yer yani tüccarların kalbiydi.

- **Hanlar**, ise küçük kervanların indiği, yolcuların konakladığı, malların depolandığı, atölyelerin bulunduğu ve ticaretin yapıldığı yerlerdi. Hanlarda birden fazla dükkân olursa bu hanlara arşı da denilirdi.

- Ticari merkezlerden bir diğeri olan **arastalar** ise genellikle aynı esnaf grubuna ait dükkânların bir sokak üzerinde karşılıklı sıralanması ile meydana gelmekteydi.

- **Ribatlar;** İslamiyet'in ilk dönemlerinde daha çok korunma, savunma ve askerî amaçlı inşa edilerek karakol veya ordugâh olarak kullanılmıştır. Sınır bölgelerinde yoğunlaşan bu yapılar, yüksek duvarlarla çevrili olup avlu ve gözcü kulelerinden oluşurdu. XI. yüzyıldan sonra sınırların genişlemesiyle birlikte iç bölgelerde kalan ribatlar, işlev değiştirerek ticari konaklama amacıyla kullanıldı. Bu yapı örneklerinin çoğu İpek Yolu üzerindeydi.

- Kökeni “**ribat**” adı verilen bir yapıya dayanan **kervansaraylar**, kervanların güvenliği ve konaklaması için ana yol kenarında tesis edilmiştir. Özünü yardımlaşma ve insanlık duygusundan alan vakıf sistemi sayesinde günümüze kadar gelen kervansaraylar, yollar üzerinde kurulan ve kamu yararına çalışan ticari yapılardı. Kervansaraylar genellikle 8-10 saatlik yürüyüş mesafesinde (35–40 km) kurulurdu.

- İnsanlığın ilk dönemlerinde değer ölçüsü ve değişim aracı olarak pek çok mal kullanılmıştır. **Ekonomik açıdan önemli olan madenî paranın ortaya çıkışı ise ticari ve mali gelişmeleri kolaylaştırdı.**

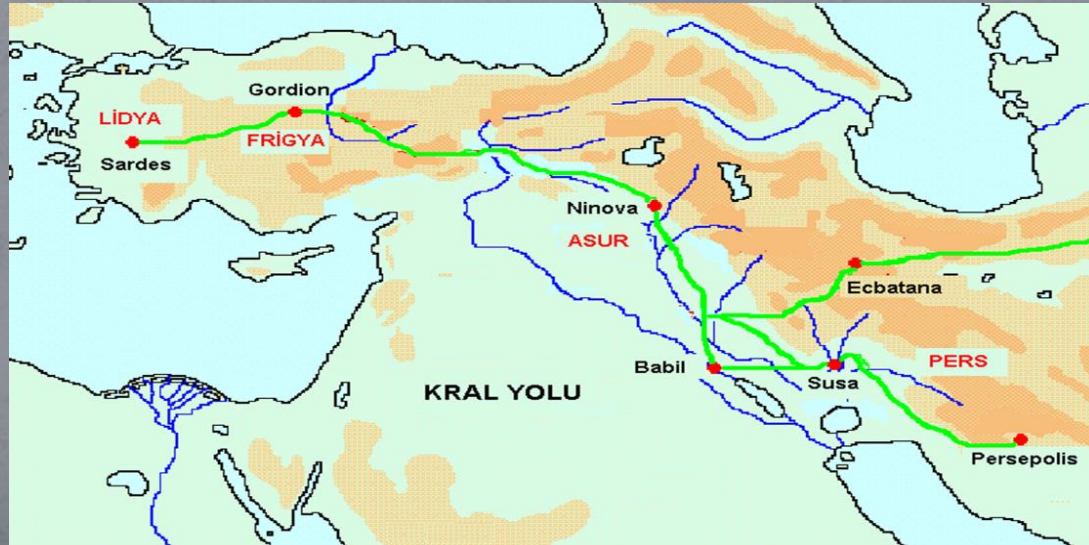
- Anadolu'da yapılan kazılarda bulunan **ilk para örnekleri MÖ VII. yüzyıla ait olup bunları Lidya kralı bastırmıştır.** Yunan kıyı şehirlerinde bazı girişimci tüccar veya bankerlerce reklam aracı olarak bastırılan para, kısa süre sonra devlet tekeli hâline dönüşmüştür.

- Paranın üstündeki kral resmi ya da şehir sembolü, parayı bastıranın gücünü ve ihtişamını gösterirdi. Krallar için para basmak bir egemenlik sembolü olduğu kadar aynı zamanda ekonomik açıdan da önemliydi. Metal sikkelerden yapılan **ilk paralar, genellikle altın ve gümüşten** basılmıştır.

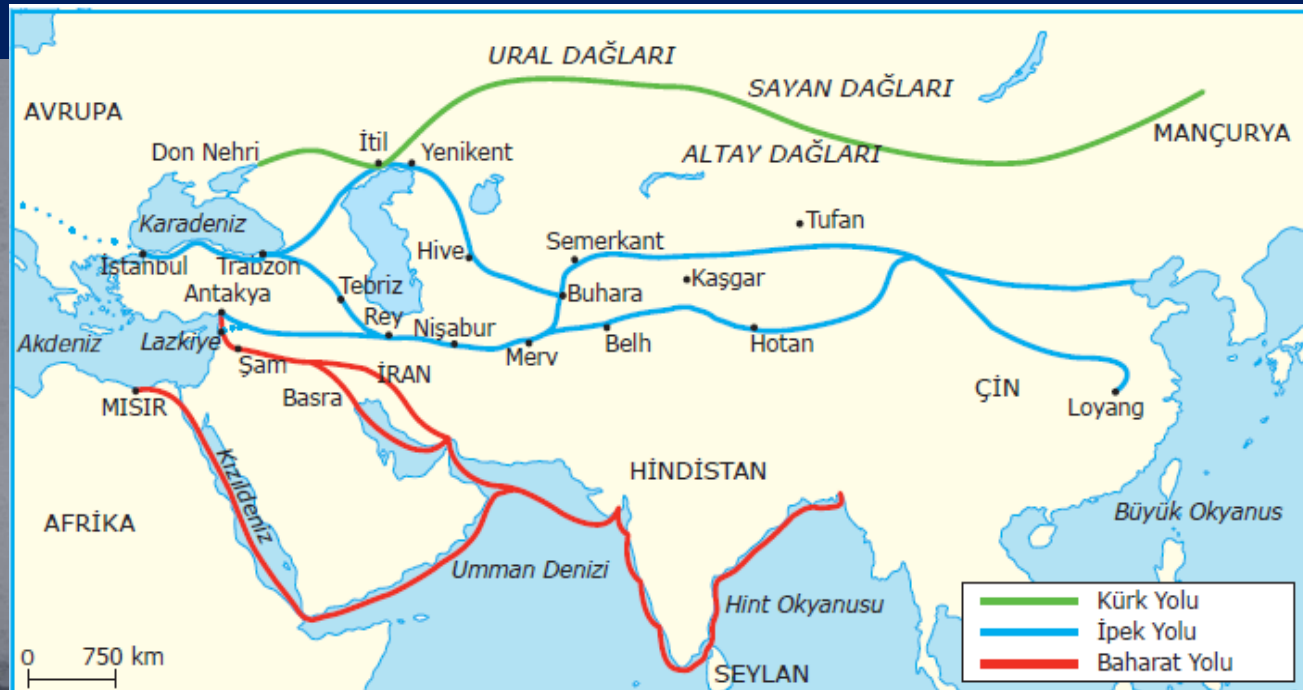
İlk ve Orta Çağ'da Ticaret Yolları

- İlk Çağ'dan itibaren **Kral Yolu**, **İpek Yolu**, **Kürk Yolu** ve **Baharat Yolu** dünya ticaretinde hâkim rol oynamıştır. Anadolu yollarının altın çağı, Pers İmparatoru Darius'un yaptırdığı **Kral Yolu** ile başlamıştır. Anadolu'da, Ege Bölgesi'nde bulunan Sardes'ten başlayıp Pers İmparatorluğu'nun başkenti Sus'a kadar uzanan Kral Yolu, Anadolu yollarının belkemiğini oluşturmuştur. Kral Yolu çevresindeki ekonomi merkezleri, Ege kıyısındaki önemli limanlara bağlıydı.

- İpek Yolu, İlk ve Orta Çağlarda Çin ve Orta Doğu ile Batı ülkeleri arasındaki **transit kara ticaretinde** kullanılan en işlek ticaret yoludur. Orta Çağ'da Çin'den başlayıp Doğu Türkistan, Moğolistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan'ı geçip **Hazar Denizi'ne** ulaşan **İpek Yolu'nun** bir kolu da **İran** üzerinden Suriye'nin **Lazkiye Limanı'na** ulaşırdı. Diğer bir büyük kolu ise Karakurum Dağları'nı aşarak İran üzerinden **Anadolu topraklarına** girerdi. Anadolu'dan da deniz yolu veya Trakya üzerinden kara yolu ile **Avrupa'ya** giderdi.

•İpek Yolu insan eliyle açılmış bir yol olmayıp tabiatın ve iklimin hazırladığı geniş vadi yatakları ile kervanların konaklamalarına yarayacak vahalardan oluşmuştur. Bu vahalarda zamanla Turfan, Aksu, Kaşgar, Hotan, Yarkent gibi şehirler kurulmuştur.

- İpek Yolu, tarih boyunca hem geçtiği bölgeleri iktisadi açıdan kalkındırıp halkın refah seviyesini yükseltmiş hem de Doğu-Batı kültür ve uygarlıkları için bir köprü olmuştur.

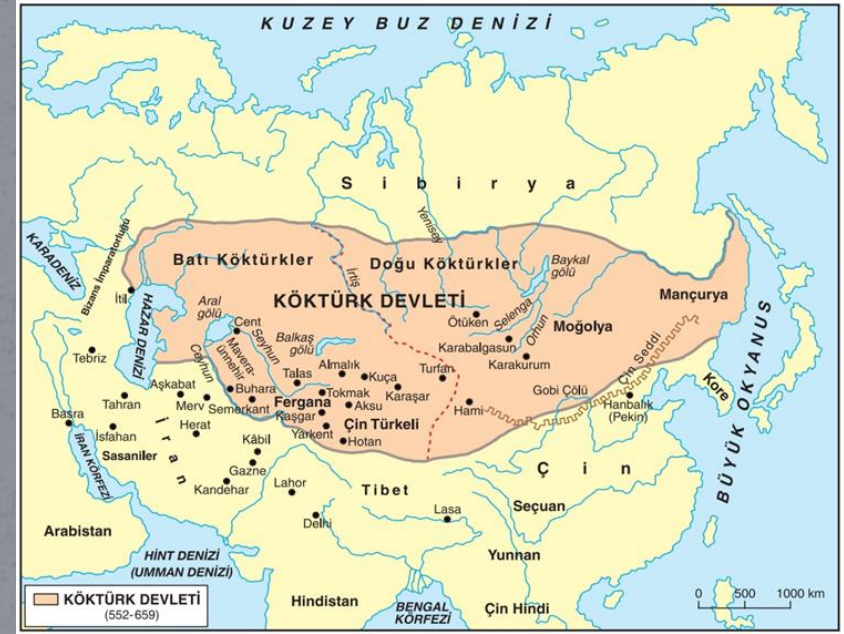

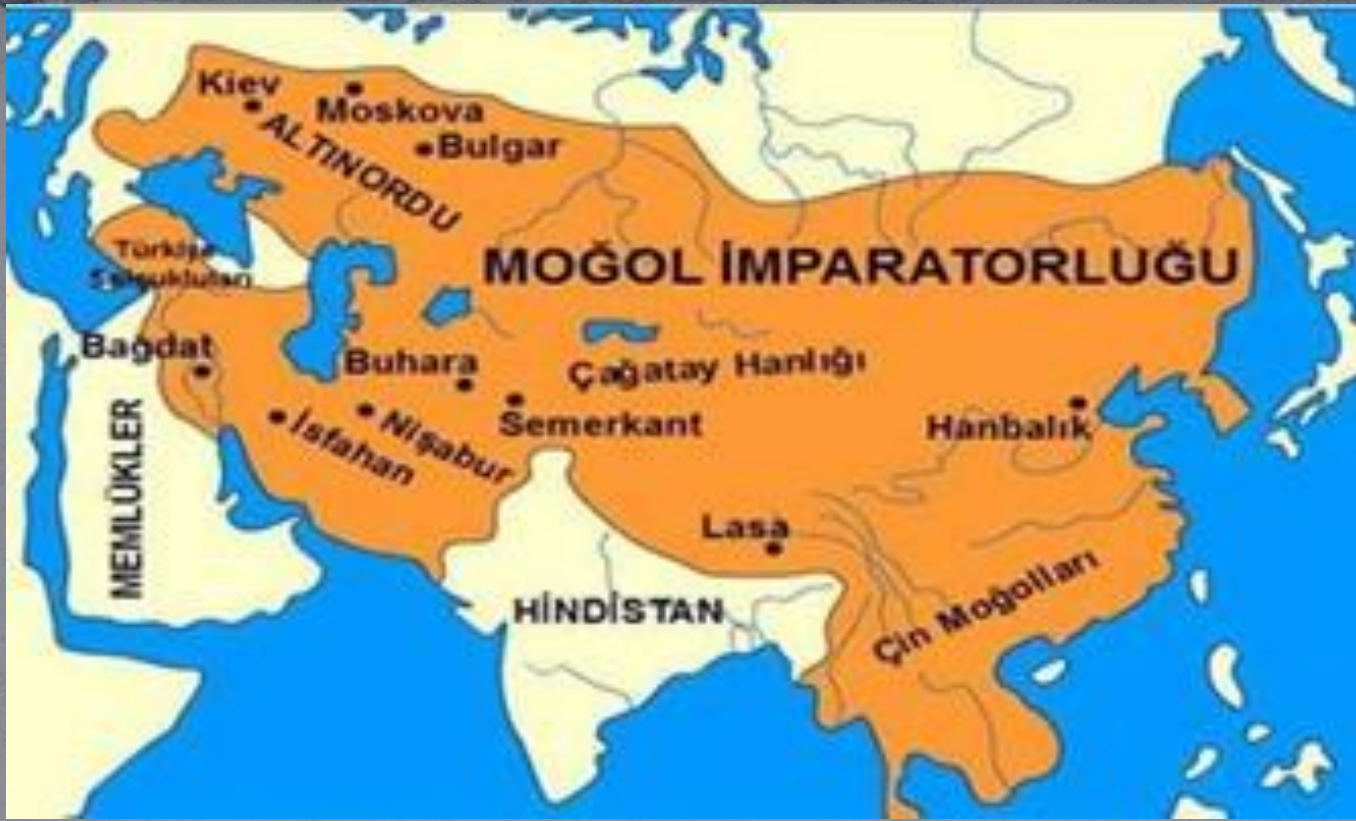
- **Böylece farklı pek çok ulusun birbiriyle tanışmasında, ticaret yapmasında ve kültürel zenginliğin alışverişinde etkin rol oynamıştır. Bu yolun devletlere sağlamış olduğu ekonomik, kültürel ve sosyal zenginlikler, çevredeki diğer devletlerin de dikkatini çekmiştir.**

- Bunun neticesinde İpek Yolu'nun hâkimiyeti için bölgede sürekli siyasi ve askerî mücadeleler olmuştur. **İpek Yolu'ndaki güç mücadelesinin belirleyicileri Çinliler, Türkler, Moğollar, Farslar, Araplar ve Ruslardır. İpek Yolu'na hâkim olan kavimler, dünya siyasetinde etkin rol oynamışlardır.** Konar-göçer kavimler arasında bölgede en etkili olan iki millet Türkler ve Moğollardır. Bu yol, Türklerin bölgedeki manevi unsurlarla temas etmelerini sağlamıştır.

• İslamiyet öncesinde bölgeye egemen Türk devletleri; Hunlar, Avarlar ve Kök Türkler'dir. İlk Türk İslam devletlerinden Karahanlıların ve Gaznelilerin hızlı yükselişinin nedenlerinden biri de İpek Yolu'nun kilit noktaları olan Hotin ve Kabil gibi şehirleri ticari merkez olarak kullanmalarıdır.

Moğolların hâkimiyetinden sonra İpek Yolu'nun altın çağı sona ermiş, diğer yolların ve deniz yollarının gölgesinde kalmıştır.

- **Kürk Yolu, Don Nehri'nin denize döküldüğü yerden başlayıp Ural Dağları ve Güney Sibirya ormanları sınırından Altaylar'a, Sayan Dağları üzerinden Çin'e ve Amur Nehri'ne ulaşan yoldur. Bu yoldan hayvanlarla getirilen deri ve postlar, Etil Nehri vasıtasıyla Hazar Devleti'nin merkezi Hanbalık'a (Etil) ulaştırılırdı.**

- Daha sonra da **Güney Sibirya'dan geçerek Avrupa'ya ve İslam ülkelerine gönderilirdi.** Bu yolun doğu ucu ise Türk devletlerinin merkezi olan Orhun Bölgesi'nden Çin'e kadar uzanırdı.

- Kürk Yolu üzerinde sincap, sansar, tilki, samur, kunduz, vaşak, gelincik ve geyik gibi tüyleri güzel ve yumuşak olan hayvanların deri ve postları taşınmıştır. Üzerinde taşınan bu ürünlerden dolayı bu yola “Kürk Yolu” adı verilmiştir.

- Günümüzden binlerce yıl önce Doğu ülkelerinde kullanılan **baharat**, Avrupalılar tarafından fazlaca bilinmiyordu. Kısıtlı miktarda İpek Yolu üzerinden Avrupa'ya gelen **baharat çeşitleri Hindistan ve Seylan'dan (Sri Lanka) Kızıldeniz'deki Akabe Körfezi'ne, Yemen kıyılarına ya da Basra Körfezi'ne deniz yoluyla taşınırdı.**

- Bu kıyılardaki limanlarda gemilerden boşaltılan baharat, kara yoluyla Fenike ve Filistin kıyılarına, Mısır'da İskenderiye'ye ve Karadeniz'e ulaştırılır ve daha sonra gene deniz yoluyla Avrupa'ya taşınırdı. Hindistan'dan başlayarak Avrupa'ya ulaşan bu ticaret yoluna **Baharat Yolu** denmiştir.

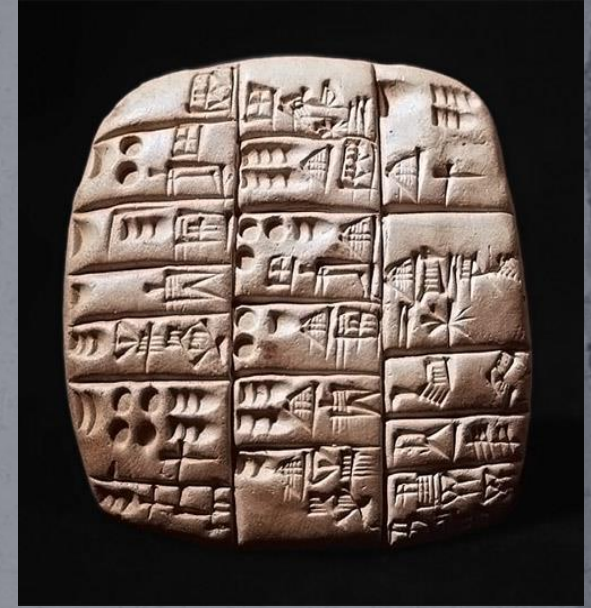

- **Bu yol, coğrafi keşifler sonucunda önemini kaybetti. Avrupa'da ticaretinin dayandığı temelleri oluşturan ve doğuyu batıya bağlayan İpek Yolu, güneyi batıya bağlayan Baharat Yolu, kuzeyi güney ve batıya bağlayan Kürk Yolu zamanla Müslüman toplulukların eline geçmiştir.** Kısa sürede refaha ulaşan İslam ülkeleri Orta Çağ Avrupası'nın iştahını kabartmış, böylece iki yüzyıla yakın sürecek olan **Haçlı Seferleri** başlamıştır. Ticaret yollarını ve Orta Doğu'nun zenginliğini ele geçirmek için yapılan bu seferler, Avrupa açısından tam bir hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştır.

• 2.10. YAZININ GELİŞİMİ

- İlk Çağ'da Mezopotamya'daki dinî inanışlara göre her şey tanrılarının malı idi. Tanrılar için çalışan insanlar, ürettiklerini mabetlerde birleştirirdi. Herkes elde ettiği ürünü, tanrının evine yani mabede teslim etmek zorundaydı. **Rahipler, vatandaşların teslim ettiği ürünü tabletlere resmederdi. Bunun onucunda Sümerler, mabet ekonomisinin zorunluluğu ile sembol yazısını (piktograf) icat etti.**

- Sumerlerin kullandığı ilk yazılı kil tablet örneklerine Uruk kentinde rastlanmıştır. Bu tabletler, tahıl çuvalları ve büyükbaş hayvan listelerinden oluşan tapınağın muhasebe kayıtları şeklindedir. Dolayısıyla ilk yazı örnekleri; hesaplar, tarihler, malın cinsi gibi bilgileri içeren ziraat ve ticaret kayıtlarından oluşmaktaydı.

- **Yazılı Kùltürün Başlaması**

- Yazının icadı, tarihî devirlerin başlangıcı kabul edilir.

İnsanoğlu yazı sayesinde birikimlerini, nesilden nesle sağlıklı bir şekilde aktararak günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Zamanla yönetim alanında da kullanılan yazı; anlaşmalar, yazışmalar, yasalar, yıllıklar, savaş hikâyeleri biçiminde gelişmiştir. Böylece insanoğlu yazının icadından günümüze kadar olan süreçte her alanda önemli gelişme kaydetmiştir.

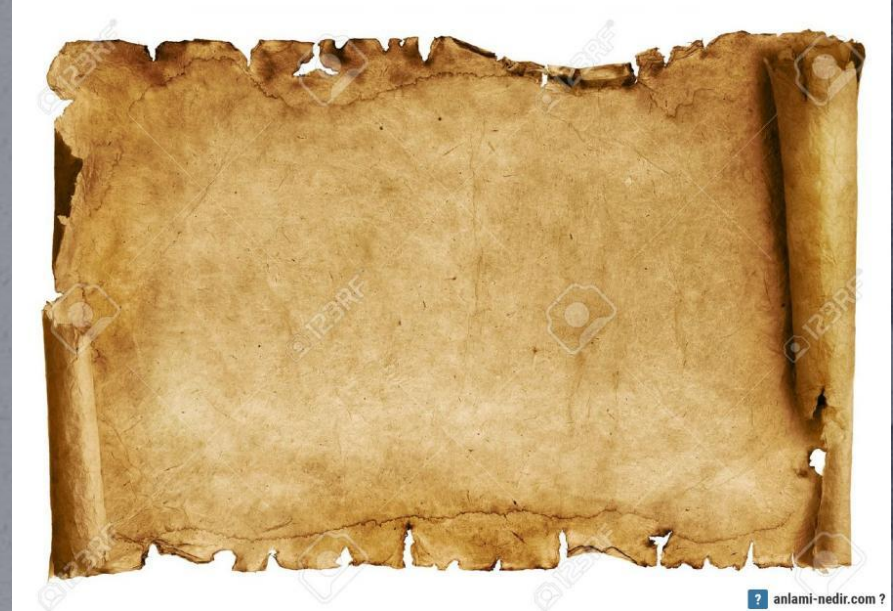
- **Sümerlerden sonra çivi yazısı Akad, Babil, Asur, Hitit ve Urartu gibi medeniyetler tarafından geliştirilmiştir. Hiyeroglif yazısı kullanan Mısırlılar yazı aracı olarak papirüs ve fırça gibi araçlar kullanmıştır. Böylece yazının taşınabilirliği kolaylaşmıştır. Mısır yazısı 24 sessiz harften oluşan **Fenike alfabesinin** gelişmesine de model olmuştur. Bu alfabeden Sami, sonrasında da Latin alfabesi geliştirilmiştir.**

Phoenician Alphabet

 aleph	 beth	 gimmel	 daleth	 he	 waw
 zayin	 heth	 teth	 yodh	 kaph	 lamedh
 mem	 nun	 samekh	 ayin	 pe	 tsade
 qoph	 resh	 shin	 taw		

• İlk kez Bergama'da **hayvan derisinden** **üretilen parşömenler** birleştirilerek **kitap hâline** getirilmiştir. Çin **medeniyeti** ise parşömeden daha ucuza mal olan **tekstilden yapılan kâğıdı** üretmiştir. VIII ve IX. Yüzyıllarda İslam medeniyeti kâğıt üretimini yaygınlaştırmıştır.

2013-YGS

1. Parşömenin Bergama şehrinde icat edilmiş olmasıyla aşağıdaki olaylardan hangisi arasında doğrudan bir ilişki kurulabilir?

- A) Bergama Kütüphanesinin, Antik Çağ'ın en zengin iki kütüphanesinden biri olması
- B) III. Attalos'un Bergama Krallığı'nı bir vasiyetle Roma halkına bırakması
- C) Bergama Krallığı'nın İyonya ayaklanmasına destek vermesi
- D) İskenderiye Kütüphanesinin yakılması
- E) Roma'nın MÖ 129'da Bergama Krallığı'nı ele geçirmesi

- **Yazı; bilgi, beceri ve tecrübelerin tekrar edilmesinin önüne geçerek eski birikimlerin üzerine yenilerinin eklenmesini sağlamıştır.** Her toplum, yazıyı devraldığı toplumun dilinden ve kültüründen etkilenmiştir. Böylece toplumlar arası yazı geçişiyle birlikte dil etkileşimi de görülmüştür. Hâkim güçlerin, egemenlik altına aldığı milletlere kendi dillerini kabul ettirmeleri bu etkileşimi hızlandırmıştır.

•Örneğin Roma İmparatorluğu'nun hâkim olduğu yerlerde **Latince**, Büyük İskender'in ele geçirdiği geniş coğrafyada **Yunanca**, Hint kültürünün yayıldığı alanlarda **Sanskritçe**, İran medeniyetinin hâkim olduğu bölgelerde **Farsça**, Türklerin hâkimiyetine giren bölgelerde **Türkçe**, Çin kültürünün etkin olduğu alanlarda **Çince** ve Emevilerin hükmettiği yerlerde **Arapça** hızla yayılmıştır. Bunun sonucunda yazılı kültür ve bu kültür çevresinde etkili olan diller, farklı toplulukları çeşitli medeniyetler çevresinde birleştirmiştir.

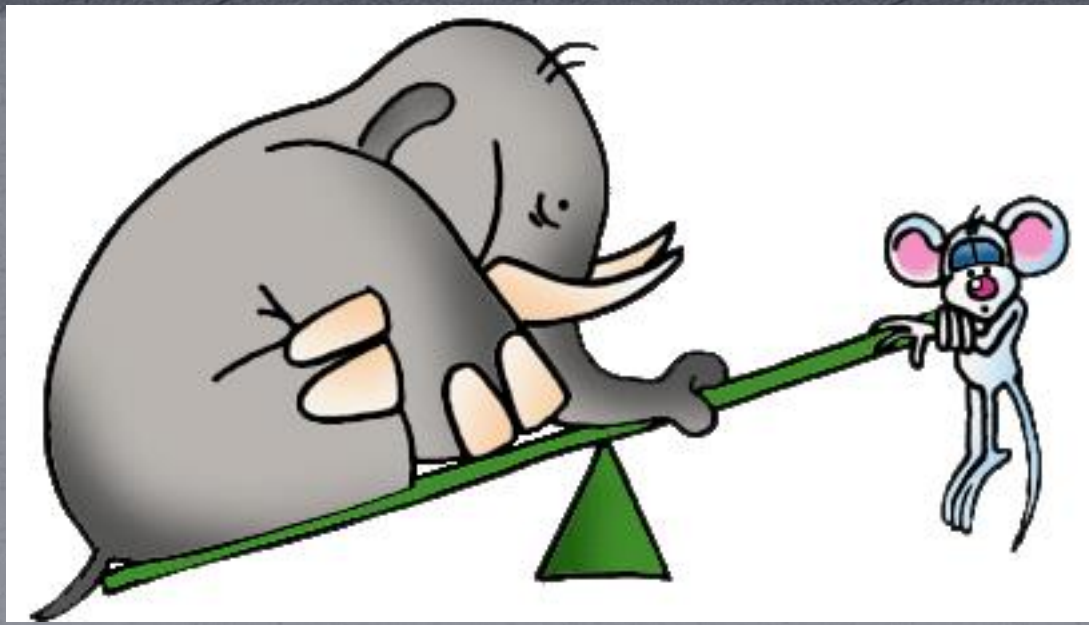

- **İlk Çağ'da Bilim**

- Bilim, insanlığın ortak ürünüdür ve kökleri ilk insanlara kadar uzanır. Günümüzde ulaşılan medeniyetin gelişiminde her milletin az ya da çok payı bulunmaktadır. Tarihî süreç içinde **Mısır, Yunan, Çin, Hint, İran, Arap ve Türk** gibi milletlerden bilim insanlarının çalışmaları medeniyetin gelişmesine katkı sağlamıştır.

- Bilimin konusu; **eski çağlarda din, efsane, felsefe gibi ruhsal ve el sanatları, tarım gibi günlük ihtiyaçları gidermeye yönelik konulardı.** İnsanların günlük ihtiyaçlarını karşılarken elde ettiği bilgi ve teknik daha sonraki çağlarda ortaya çıkan bilimsel gelişmelere kaynaklık etmiştir.

- Geçmişte gözlem yoluyla öğrenilen gezegenlerin hareketleri, gazların özellikleri, kaldıraç, sarkaa ve gel-git gibi bilgiler günümüzde de geçerliliklerini sürdürmektedir. Eski dünyada gözlem ve tecrübe yoluyla elde edinilen bilgiler zamanla astronomi, coğrafiya ve tıp gibi bilimlerin doğmasına kaynaklık etmiştir.

- *Bilim; evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim demektir.* Bilimde tek bir yöntem yoktur. Yöntem, insanı bilimsel problemin çözümüne götüren yoldur.

- İlk çağlardan beri insanlar, içinde yaşadığı doğayı, doğa varlıklarını ve olaylarını gözlemleme ihtiyacı duymuştur. İnsanların tarım yapabilmesi için mevsimlerin zamanını önceden bilmeleri gerekiyordu. Bu durum ancak takvim bilgisi ile olabilirdi. Bunun yanı sıra gökyüzündeki doğa olaylarını ve varlıklarını gözlemleyerek anlamaya çalışan insanoğlu, **astronomi** ilminde hızlı bir gelişme sağlamıştır. Astronomideki bu gelişme; **matematik, fizik, kimya** gibi temel bilimlerin gelişmesini hızlandırmıştır. İlk insanlar, doğa ile ilişkisinde basit teknik becerileri kullanmıştır.

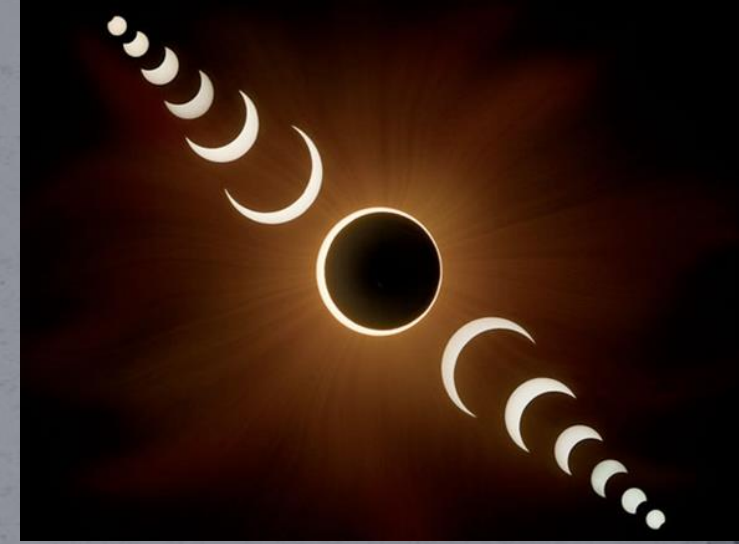
• Ay ve Güneş tutulmalarını hesaplayan bu medeniyetler; Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn gibi gezegenlerin de varlığından haberdardı. Ayrıca bir yılın uzunluğunu, bugünkü hesaba göre sadece 4,5 dakikalık bir hata ile bulmuşlar ve bu birikimleriyle takvim yapmışlardır.

MAYA TAKVİMİ

• Gökyüzü olaylarının izlenmesi, kaydedilmesi ve yorumlanması günümüz modern astronomi bilimine temel oluşturmıştır. Örneğin, modern astronomideki matematiksel dayanaklar ilk defa **Mezopotamya**'da kullanılmıştır. Mezopotamya uygarlıkları, **ziggurat** adı verilen tapınaklarda gözlem yaparak, gök biliminde bilimsel gözlem yöntemini keşfetmiş ve bilgileri tablolaştırmıştır.

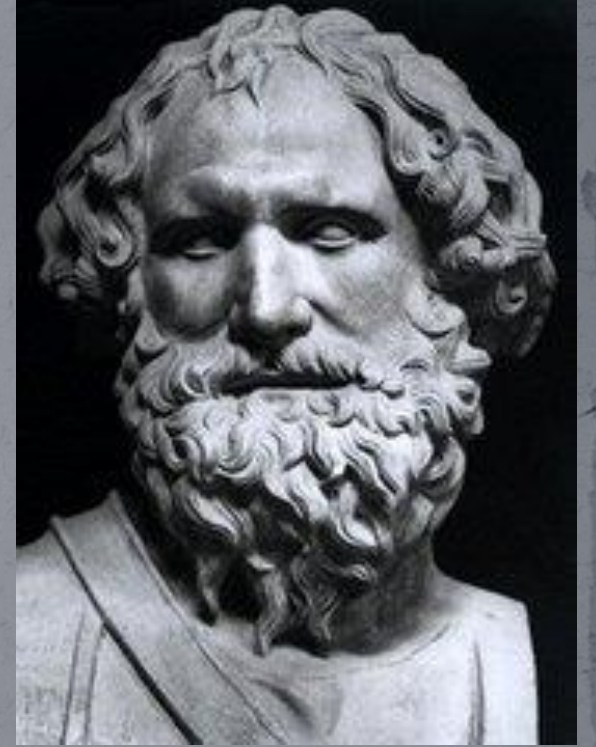

- İnsanların, eski dünyada **astronomi** bilimini öğrenmesindeki amaç dünyayı anlama merakı, yaşamlarını rahat ve güvenli kılmaktı. Günümüz modern bilim anlayışında ise amaç her alanda ileriye gitmek ve gelişmektir. Temelleri eski çağlarda atılan bilimsel bilgi, günümüzde hızlı bir şekilde artarak devam etmektedir.

- Eski çağlardan itibaren insanoğlunun en büyük isteklerinden biri, ölümsüzlük ve uzun yaşama arzusudur. Bunun sonucunda hastalıklarla mücadele etmesi gerektiğini anlayan insanoğlu bu hastalıkları tedavi etmek amacıyla elindeki bilgileri kullanarak tıp ilminin ilk gelişmelerini ortaya çıkarmıştır. **Eski Çağ'da coğrafya, daha çok matematik ve tarih ilmiyle iç içe gelişme göstermiştir.** Bu çağda düşünür ve gezginler; eserlerinde tarih, coğrafya ve matematikle ilgili bilgileri, bir arada işlemiştir.

• Archimedes (Arşimet) ilkesine göre, “Bir sıvıya bırakılan ve dengedeki cisme uygulanan kaldırma kuvveti, cismin ağırlığına eşittir”. Archimedes’in yaşadığı döneme kadar gemiler ahşaptan yapılırdı. Çünkü tahtadan başka bir malzemedен yapılırsa geminin batacağına inanılırdı. Archimedes’in havuzdaki hamam tasının batmayışını gözlemleyerek suyun kaldırma kuvvetini bulmasından sonra gemiler metal malzemedен de yapılmaya başlanmıştır.

- **İlk Çağ medeniyetlerinin bilimsel birikime katkıları**
- Mezopotamya medeniyetleri aritmetik işlemlerde çarpım tablosunu kullanmayı, dört işlem yapmayı, kare ve karekök almayı biliyorlardı. Alan ölçümleri ve su kanalları açmak için geometriden yararlanmışlardır. Dairenin alanı ve silindirin hacmini bulmada “pi” sayısı için 3,125 değerini belirlemişlerdir. Çemberi 360 dereceye bölmüşlerdir. Astronomi bilgilerine dayanarak takvim yapmışlardır.

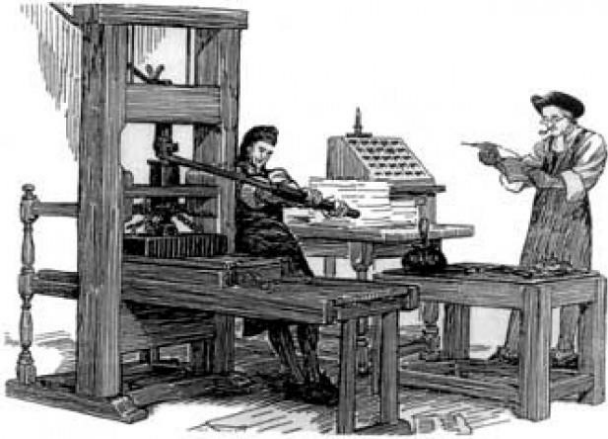

Mezopotamya'da **astronomi**; matematik temelleri üzerine oturtularak Ay ve Güneş tutulmaları hesaplanmıştır. Bir saati 60 dakikaya, bir dakikayı da 60 saniyeye bölmüşlerdir. Bir haftayı 7 gün kabul etmişlerdir.

Mısırlılar; **astronomi, matematik ve tıp** alanında ilerlemiştir. Mısırlılar, **güneş takvimini** kullanmışlar, yılı 365 gün olarak hesaplamışlar ve günümüzde kullanılan takvimin temellerini atmışlardır. Ayrıca bir günü 24 saate bölmüşlerdir. Mısırlılar, geometride de ileri olduklarından, hacim ve alan ölçmeyi çok iyi biliyorlardı. Bu yüzden de mimarlıkta oldukça yüksek seviyedeydiler. **Piramitler** gibi görkemli binaları çok sağlam bir şekilde yapabilmişlerdir.

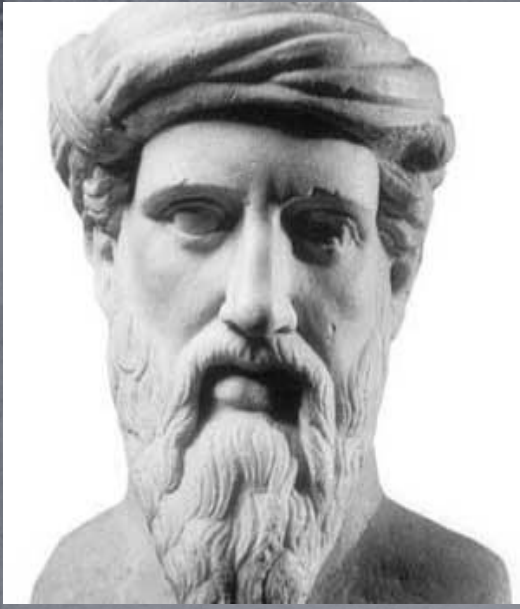
- Çinliler; **barut**, **kâğıt** ve **matbaayı** icat etmişlerdir. Galileo'dan önce güneş lekeleri konusunda bilgi vermişlerdir. Geleneksel Çin tıbbının tedavi yöntemleri olan **masaj** ve **akupunktur** günümüzde de kullanılmaktadır.

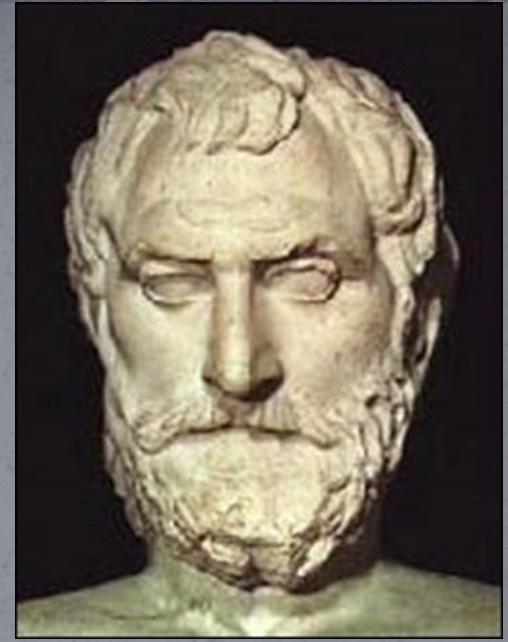
- Hint medeniyetinde **matematikçiler sıfırı** ilk defa kullanmıştır. Fakat sıfırı sayı olarak kabul etmemişlerdir. Sayı sistemindeki bu erken tarihli gelişme, aritmetiğin gelişim hızını etkilemiştir.

•• Eski Yunan'da doğa bilimleri büyük bir gelişme göstermiş ve özellikle Aristoteles bitkilere ve hayvanlara ilişkin bilimsel bilgileri derleyerek **botanik ve zooloji** alanlarının temellerini atmıştır. Mitolojik düşünceden, akılcı düşünceye geçişi simgeleyen **Miletli Thales (Tales); matematik, astronomi ve doğa felsefesiyle** uğraşmıştır.

Pisagor

Thales

- İlk Yunan matematikçisi olan Thales, kendi gölgesiyle kendi boyunun eşit olduğu anda piramidin gölgesini ölçerek piramidin yüksekliğini bulmuştur. Geometriye “ispat” kavramını getirmiştir. Pythagoras (Pisagor), varlıkları ve varlıklar arasındaki ilişkileri sayılarla ve sayılara karşılık gelen çizgilerle açıklamıştır.

- **Roma dönemi**, teknolojik gelişmelerin yoğunlukta olduğu bir zaman dilimidir. Bu dönem içerisinde; **şehircilik, hukuk, devlet yönetimi ve askerlik** alanında bugün bile örnek alınabilecek başarılarla imza atılmıştır.

Dünyanın en eski oyuncak arabası

SEYİHMUS EDİS MARDİN

Mardin'deki höyüklerde yapılan kazılarda 7 bin 500 yıllık oyuncak arabadan sonra dünyanın en eski arsa tapusu da bulundu. Birkaç ay önce arkeologların bir höyükte yüzey taraması yaparken bulduğu tarihi oyuncak, günümüz araçlarının kopyası gibi. Nusaybin ilçesine 4 kilometre uzaklıktaki Gınavas Höyüğü'nde yapılan kazı çalışmalarında ortaya çıkan tablet ise çivi yazısı ile yazılmış. Tabletten arazi tapusu olduğunu belirten Mardin Müzesi arkeologlarının yaptığı analiz sonucuna göre 5 santimetre boyundaki tablet, dünyada bir ilk olma özelliğine sahip. Kültür ve Turizm İl Müdürü Davut Beliktaş,

Dünyanın ilk tapu senedi milattan önce 7-8. yüzyıl, Yeni Asur Dönemi'ne aittir. Tabletten üzerinde Sarri isimdeki baharın 3 tölüne ait araziye meyve ağaçları ile birlikte İstarnadin ismindeki bir adama sattığı yazıyor.

sergilenen son arkeolojik eserlerle birlikte Mardin Müzesi'nin daha çok önem kazandığını söyledi. 7 bin 500 yıl önce taştan yapılmış oyuncak arabanın günümüz araba şekillerine çok benzediğini ve bir traktör görüntüsü verdiğini belirten Beliktaş, oyuncak araba-

run yanında farklı kazılarda 5-6 bin yıllık taş bebek ve taştan yapılmış ses çıkaran kuş görünümündeki düdüklere de ulaşıldığını anlattı. Gınavas Höyüğü'nde bulunan tapu senedi tableti hakkında bilgi veren Beliktaş, tabletin çok iyi korunduğu için üzerindeki yazının bozulmadığını ve çamur üzerine çivi yazısı ile yazı yazıldıktan sonra fırında pişirildiğini kaydetti.

Bulunan eserleri, Mardin'in insanlığın beşiği olmasının kanıtı olarak nitelendiren arkeolog Mesut Alp ise, "Bu oyuncak, bir höyüğün yüzey taramasını yaparken toprağın üstünde bulduk. Bu eser sayesinde buranın ne kadar kadim bir yerleşim alanı olduğunu farkına varıyoruz." diye konuştu.

- *Eski Roma'da eyalet valilerinden biri, Kayser Tiberius'a vergilerin artırılmasını teklif edince ondan şu cevabı almış: "İyi çoban koyunlarının yününe kırpar ;ama derisini yüzmez."*

GAYESİ OLMAYAN KİMSE , ÇALIŞMAKTAN ZEVK ALAMAZ.

Emille Raux

2009/8/15

www.tariheglencesi.com

A landscape photograph showing a field of tall, dry grass in the foreground. In the middle ground, there is a body of water (a lake or reservoir) surrounded by green trees and shrubs. In the background, there are rolling hills and mountains under a sky filled with large, white and grey clouds. The lighting suggests it might be late afternoon or early morning.

"Bilgi olmayan yerde cehalet ilim olur."

GEORGE B. SHAW

22/7/2011